

సర్వస్వామ్య సంకలితము

ప్రథమ ముద్రణము

500

తొలి పలుకు.

అచ్చతెలుగు కబ్బములు వ్రాయుటంత కష్టములోనిది కాదు గాని గ్రంథము చదువునప్పుడది యచ్చతెలుగుని తోచక మిశ్రకావ్యమువలె దోషవచ్చునట్లు వ్రాయనగు. అట్లు వ్రాయుట మాత్రము కష్టతరము. మఱియుం దియ్యని తేటతెలుగుమాట లేర్పి కూర్చుట యన్న సామాన్యము కాదు. “మాటల నాడినవడువునఁ దేటతెలుగుననుగయిత తేలికదారిం బాటించి కబ్బ మల్లెద” అని నే నిందు వ్రాసినట్లు మన మిప్పుడుమాటలాడుకొనునట్టి తెలుగుమాటలతోడనే యచ్చతెలుగు కబ్బంబులు వ్రాయునభ్యాసము కలిగి నే నీపాత్రమువ్రాసితి నని చెప్ప సాహించుచున్నాను. “శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిరూష్మ నిర్వచనై కాదళాక్షరి” యను నొకచిన్నిపుస్తక మనేకనియమములతో త,న,జ,డ,క,ర,గ,ల,ద,ట,య, అను పదునొకం డక్షరములు మాత్రమే గ్రంథ మంతలో నగపడునట్లు వ్రాసి యుంటిని. “కాళిదాసమయూరాదికవులకై నఁ గలవు దప్పలు” అనుటంజేసి యెట్టివారి కై నఁ దప్పలు పడుట తప్పదు. కావున నిందు దోషములు లే వని చెప్పజాలను.

ఈకబ్బము నేను గొన్ని నాభులక్రిందటనే రచించి యుంచితిని. దీని నెవ్వరికేని యుక్త-మహారాజునకుం గానుక వెట్ట వలయు నని సంకల్పము కలిగినది. సర్వనిధముల సమర్థులు శ్రీశ్రీ పిరాపురముమహారాజావారగు శ్రీరాజా రావువేంకటకుమారమహీపతిసూర్యారావు బహద్దరు వారని నిశ్చయించుకొని కొన్ని మాసములక్రిందట వారిదర్శనమున కేగి నా కోరిక యెఱుంగ విన్నవించితిని. విని యమ్మహారాజు “నేను గృతిం గ్రహించుటకు సమర్థుడను గాను” అని సెలవు దియచేయించినారు. సరే కానిం డని యప్పటి కే నేమియు నొం డాడక యింటికి వచ్చి మఱియుం జర్చించి “ఇప్పుడు పీరికాపురీశ్వరుండు గాక యచ్చతెలుగుఁ గబ్బముల గౌరవం బెఱింగినవా రరిది యనియు, అప్రభువే వాని యభిరుచి యెఱింగినప్రోడ యనియు నెంచి యయ్యేలికయనుమతిం గొనకయే యిట్లాదొరవేర నీగ్రంథము ముద్రించి ప్రకటించితిని.

కవిత్వము చెప్పనేర్చిన నే నీయేబదిసంవత్సరములనుండియు ననేక దేశంబులం బరిభ్రమించి యనేకుల కనేకకృతు లిచ్చి వారిచే గౌరవింపఁ

బడుభౌగ్యముంగంటిని గాని దానవిజితరాధేయుడును, విద్యాభోజుడును, శయార్ద్రహృదయుడును, కవితాప్రియుడు నగు న్వదేశప్రభువును సం దర్శించి యేదే నొక్కప్రబంధము కృతి యిచ్చి వారిగౌరవముం గాంచ తేకపోయితి నను నాకొఱంత నిట్లు చేసి తీర్చుకొన్నవాఁడ నయితి నని నా కిప్పుడు గలిగినంతస మింత యని చెప్ప నశక్యము.

అచ్చతెలుంగుప్రబంధ మనఁగాఁ గేవలదేశ్యపదములతో రచిం పఁబడినదానికే చెల్లును గాని తక్కినదానికిం జెల్లదు. చెల్లకున్నను మన పూర్వులు తద్భవాన్యదేశ్యాదిపదములు చేర్చి కూర్చి నదియు నచ్చతెలుఁ గనియే చెప్పి గ్రంథములు చేసి యున్నారు. నేను నట్లే దేశ్యాదులు చేర్చియు దీని కచ్చతెలుం గని పేరు పెట్టితిని. ఇంతియకాక యిందు గ్రంథాదిని “అదిత శ్రీశ్రద్ధప్రయోగా ద్వర్ణగణాదిశుద్ధే రఘ్యచ్చయ శ్చ” అనుటంజేసి తెలుఁగు గాకున్నను మొదటిపద్యములో శ్రీకారముం జేర్చు టయే కాక సంజ్ఞావాచకములాంధ్రము కాకపోయినను బూర్వులవలెనే యిందు యథేచ్ఛముగా వాడి యున్నాఁడను. తెలుఁగులోఁ గ్రాసము లెందులకుఁ బుట్టివో తెలిసినకారణంబునం జేసి నా కిట్లుం బయిన ర, ఆ ప్రాసము లిందుఁ గొందువఱచితిని ఇందుఁ జూపట్టుకల్పన లన్నియు నేను గల్పించినవే యైనను “పాణ్చిప్తం జగత్సర్వ” మ్మనుటంజేసి “ఇది నాదియే” యనుటకు సాహసింపఁ జాలను.

ఈగ్రంథము మహారాజావారికిఁ గృతి యియ్యఁబోయెనని నిశ్చ యించుకొనినప్పుడు మహారాజావారివంశావతార మందఱుము సంపూర్ణ ముగా నిందు వర్ణింప నెంచితిని గాని గ్రంథము మహారాజావారిసేవ ముద్రించుచున్న స్థితికిని దెలియకుండం బూర్తచేసి ప్రకటింప వలయు ననుతలంపుతో నట్టిగ్రంథము లెవ్వియుం బరిశీలించుటకుఁ గాని, తెలిసిన వారి నడిగి తెలిసికొనుటకుఁ గాని వీలుపడినదికాదు. ఆకారణముచేతనే మహారాజావారియు, మహారాజ్ఞగారియు, వారి పుత్రపుత్రికాదులయు చరిత్రాంశము లిందు సంపూర్ణముగా వివరింపబడియుండలేదు. ఈలోపము లన్నియుద్వితీయముద్రణమందు సవరించుకొందుననిమనవిచేయుచున్నాను.

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

శ్రీరస్తు.

బ్రహ్మనందము

ఐష్ట్య దేవతా ప్రార్థనాదికము.

ల నేర్పల్లి నెనంగుముజ్జగములం జెన్నారి త న్జేరి జే
 జే లెల్లన్ జయపెట్టుచుం గొలువ వాసిం బెల్పునం బొల్పి కై
 కో లెచ్చు బజ నేలువేల్పు మచుచుం గోర్కుల్ దగందీర్చి మేల్
 గ్రాలన్ రావుకొలంబుమానికము సూర్యారాయనిం బ్రేముడిన్.

చ. అరుదుగఁ బాలవెల్లి మును నచ్చరచానలతోడఁ బుట్టి తా
 మరలను మెట్టి నల్లనయమానగుపేరెద నానిపట్టి యె
 ల్లర గరువంపుఁగన్గిరపులుం దనలోఁ గొని వెల్లునట్టి యా
 సిరిదొరసాని మంగయమచిన్నికొమారునిఁ బ్రేముడించుతన్. 2

ఉ. వెన్నునిబొడ్డుఁదమ్మిఁ గడువేడుక నల్ల లున్న బిడ్డఁ డై
 క్రన్నసఁ బుట్టి నిక్కపుజగంబున నోభుల నాలు గ్రాలఁగాఁ
 బన్నుగఁ దమ్మిగద్దెపయిఁ పైకొని బూమెలు నేయు బమ్మ లో
 నెన్నుచు సూర్యరాయు నెద నెల్లపుడు న్నైన రొప్ప మన్నుతన్. 3
 క. వెలిమేనున్ వెలిగవున్, వెలితమ్మిం గొలువునేత వెలయ జగములన్
 వెలసివెలింగెడువలుకులపొలఁతుకమాసూర్యరాయువేడ్కన్ బ్రోచున్
 క. పసిపిల్ల పగిది మెలఁగుచు, విసువక జగమెల్లఁ బ్రోవ వెలసిననత్తిన్
 బనగలిగికోలిచియెంతయుఁ, గొనరుదుసిరులిచ్చికాచుకొనమాసూర్యున్

సీ. ముగు రై యెసఁగువేలుపుల కిక్కఱు యెవఁ
 డలరి ముజ్జగముల వెలుఁగుచుండు
 నన్నిజగంబుల కాదరు వగుపెను
 మినుకుండల్లి నెవఁడు గనినతగ్గడి

కటికచీకటి తిండికాఁ డయి యెల్లర

క న్నయి వెలుగు నేగాములదొర

తనదుతేజనఁ జందురునకు నగ్గికి వెల్గు

లిచ్చి వెల్గించు నేయివముసూడు

తే. వెలయు నతఁడు వెన్నునికన్ను వేడివేల్పు

చదలురతనంబు చెయ్యలసాకిరి చలి

వెలుగునకుఁ దోడు వేడివేవెలుగులదొర

రావుసూర్యరాణ్మహితఁ బ్రోవుఁ గాక.

6

తే. విదైలకు గాదె యన నొప్పుపెద్దబొడ్డ

గజై లందెలు గదలంగ గుజ్జకాళ్ళ

నల్లనల్లన మెట్టుచు నాట లాడు

నేనికమొగంబుదేవర నెతు నెడఁది.

7

క. పుట్టినయప్పుడ పుట్టం, బుట్టినతేసీయలు గ్రోలి మును కబ్బుబుం

బుట్టించె నవఁగఁ జవులం, బట్టిన జడదారికయిత బ? యని యెంతున్.

క. తొలిపలుకు లప్పుకట్టియు, నెలమి దొలిబాసఁ బదియు నెన్నిది పొత్తు

బులు నన్ని తోడిపొత్తుంబు లొనర్చినయట్టిపసి పొడ వగ్గితున్. 9

తే. పలుకుఁదొయ్యలి మగమేనఁ బరిఘవిల్లె

జగమునం దని పజ లెన్నఁ దగలి పొగడఁ

బెక్కు లొకబ్బములు చవుల్ వెలయఁ జేసి

వాసి కెక్కినయక్కాళిదాసుఁ దలఁతు.

10

క. మువ్వేలుపు లనఁదగి మొగి, మువ్వరునను భారతింబు మునుదొల్లునుడిన్

నివ్వటిలం గా సలిపిన, మువ్వరఁ గబ్బుబు లల్లుప్రోడల నెంతున్. 11

తే. కన్నకొడుకులకన్న న న్నెన్ని గార

వమునఁ జదువు చెప్పినయట్టివారి గొప్ప

వారి కగువారి సయ్యవటూరినాగ

లింగ మయ్యవార్లగారి వంగి కొలుతు.

12

క. అవధానము లనువిద్వేలఁ దవిలితిఁ గడుకబ్బములను దగ సలిపితి నేఁ
గవిసార్వభౌముఁ డైతిని, నవు నన శ్రీపాదకృష్ణుఁ డనియెడివాఁడన్. 13

క. మాటల నాడినవడువునఁ, దేబతెలుంగునను గైతఁ దేలికదారిం
బాటించి కబ్బ మల్లెడఁ, దాటాదూటములు వచ్చుతటి నవ్వకుఁడీ. 14

వ. అని యిచ్చనచ్చినవేల్పులగు మ్రొక్కు చెల్లించుట మొదలుగా
మొదట నడవఁ దగిననడవడుల నెల్ల నడపి జగంబులం బొగడిత
కెక్కున ట్లొక్క చక్కని యచ్చతెలుంగుకబ్బంబు నలువం దలంచి
యొక్కనాఁడు. 15

సీ. రావురాచకొలంబురత్నమై నన్నెగు
నెక్కిసచాగకాఁ డిజ్జగమున
వెరవరియై పిరాపురమునాఁబడియెడు
మాగాని యేతెడుమఁచివకాఁడు

మంగయమ్మారాణి బంగారపుంబొజ్జ
పంటయై పుట్టినవన్నెకాఁడు

కైత నేరిచి తెగ్గకబ్బులు లల్లెడు
వెరవరులకు నెట్లు పెట్టుచెట్టు

తే. అతఁడు వెలమవంగనమున నసముఁ గాంచి
లే దనెడుమాట యేనాఁడు లేక యెల్ల
పేదలకుఁ గొంగుబంగరు నై దలిర్చు
రావుగంగాధరునిసూర్యరాయఁ డలరు.

16

సీ. వేడుకకేనియు నాడి తప్పనివాఁడు
పలికి బొంకనివాఁడు వెలమయొడియఁ

ఊక్త-బమ్మముఁ గొల్పు చుండెడువాఁడు చ

దివినవా రనిన గారవము నేయు

విద్వల నెప్పుడు వేడ్కమై నరసి ప్రో

వను దోరముం గట్టుకొనిన మేటి

తనకన్నపజ నట్లు తననేలపజలను

గనికరంబునఁ జూచి కాచుతోడు

తే. ఎందు నేనాట నోటమి యెఱుంగ నతఁడు

పట్టు పట్టిన విడువని యట్టిదిట్ట

యనదలను నక్కటికమున నరయువలఁతి

పుడమియేలికలందుఁ బెంపడరుపబువు.

17

చ. దొరలకు మేలుబంతి యని తోవఁగ వచ్చి మెలంగుచుండు నా

దొర కెఱిఁగింతు నన్నమదితో నట కేగి తలం ప దంతయుం

బరఁగెడుచొప్పునం దెలియఁ బల్కి-తిఁ బల్కిన న తఁ డా ! బళీ !

కరమరు దట్టికబ్బమును గైకొన నేఁ దగ నంచు నెంచెదన్.

18

తే. అనుటయును నేను మదిలోన నబ్బురపడి

యేలికా ! యేను దగ నందు వేటిమాట !!

జగమునం దొక్కరుఁడు నీకుఁ జాలినట్టి

చాగకాఁ డుండునే నేలసాములందు.

19

సీ. తినఁ గట్టఁగా లేనిదిక్కుమాలినవారి

నేల నేల నేవల నిశితి వీవు

కోకనాడుకలేజి కే కాక వే ల్వెక్కు

చదువుబడులకు నొసంగి తీవు

చదువరులందు బల్నన్నఁ గాంచినవారిఁ

గడ నుంచుకొని ప్రోవఁ గలిగి తీవు

వేనవే ల్వెచ్చించి మానుగ సూర్యరా

యనిఘంటు వ్రాయింప నైతి వీవు

తే. మంచికబ్బంబు లన్న వో నెంచి వాని

నెన్నివేలైన నచ్చవేయించి తెలుగు

బాస వెలయించు చుంటివి బళిర ! నిచ్చు

బోల్పుడమితేడు గలఁడె యీపుడమి నిపుడు.

20

ఉ. లేడు నిజంబు చెప్పెదను లేవడిమాటలు వల్గుఁ బాడియే

వేడుక నాడుకబ్బమునఁ బెంపుము నింపుము కూర్చి నాపుడున్

తేడు మఱొక్కయపు వివరించి నుడిం బచరింతు నంచు న

న్నోడక గారవించెఁ గడు నొప్పుమెయి నైన రుప్పతిల్లఁగన్. 21

వ. నేను నొక గాత మని యన్నేలయేలికసెలపు గొని యింటికిం జను

దెంచి దానిన మఱియు మఱియుం దలంచుచుఁ బొగడ్త బొల్లని

యతండు నన్నట్లు పలుకుట సాజం బయినగొనంబ కొని వేటొకఁ

డెద్దియుం గాదు. కైతగూర్చరు లెల్లరు తమకబ్బంబుల నున్నవి

కొన్నియు లేనివి మఱికొన్నియుం జేర్చి పబువుల నగ్గించుచుండు

రందునన తా నంతః డయ్య నెంత లెంతవారికబ్బంబుల నైనఁ

గైకొనం దలంపనివాఁ డయ్య నదియ కతంబున నా కిట్టినుడికారం

బిచ్చెఁ గాని మఱియొం డెద్దియుం గా దని యేర్పఱించుకొని

యయ్యెడయని యియ్యకోలు గొనకుండఁ బొగడ్తలపొంతం బోవ

కున్నది యున్నట్లు లన్నేలయేలికగొనంబులం బేర్కొనుచుఁ గబ్బంబు

చేసి యారాచమానికంబున కప్పనంబు గావింపనెంచి ముందుఁ గైతకుఁ

గై సేతగా నారావువారివంగడంబు తెఱం గెఱింగించెద. 22

కృతిపతిపంకావతారము

తే. పద్మనాయకు లన వెల్మవా రనంగఁ

బేరు గైకొని దొర లయి వెలయువారు

వేవెలుగు రేవెలుంగులవై వెలుంగు

కొలములకుఁ జెందుతేం డ్లని తెలియ వలయు.

23

ఉ. రాచకొలం బెదో కతము గ్రాలుట వెల్మగ్గలంబునాగ నై
తోచి జగంబునం బ్రబలి దొడ్డగొనంబుల నొప్పుచుండు నా
కూచికొలంబువా రెప్పుడు గొప్పతనంబును బాయ కుండియున్
రాచరికంబు రేవల నొసర్తురు వారలు రాచవారలే. 24

క. కావున వారికి బీరము, జేవ. యుచు బట్టుపలము సిరియు ననంబున్
గావలసివంత తేగము, లో వెలయంగలిగె బుడమిలో దొరతనమున్.

వ. ఆవెలమవా రెప్పుడు రేచర్ల, రేవచూళ్ళ, రేచాల, లోనగుడెబ్బది
యేడు తెగలవారై రందు రేచర్ల వారిలో గొంద టొడయండ్లు
పుట్టినవెనుక జెన్నిరెడ్డి యనుపిల్లలమఱ్ఱి బేతాళనాయండు పుట్టి
యోరుంగంటివీట గాకత్రి తాపరుద్రగణ తిదేవులచెంత మాగాణం
బులం గాచుమన్నీడుపం దళవాయి చు నై పేరంది పొగడిత కెక్కి
రేచర్ల కొలంబునకు మొదటివా డని యనంబు గాంచె నారేచర్ల వంగ
సంబు (గోత్రము)లో రావువారు, వెలుగోటివారు, సురభివారు,
సూరనేనివారు లోనగునింటిపేళ్ళు గలవారు ముప్పదియాలు తెగల
వారుగలరు వారిలో రావువారు తూర్పుమాగాణంబు లేలుమణివ
కారై పేరుపొందిరి. 26

క. అలరావుకొలమునా కొ, జ్జలు విలువిద్దెలం దొరలు జగముదొరలకున్
బులుగడిగినముత్తెంబులు, వలతులు నొడయండ్లు పజకుఁబరికింపంగ

వ. ఆవెలమదొరలలో మార్పుమాగానులం బేరు మ్రోసిన బొబ్బిలి
యనురాచప్రోలం గొంద టొప్పి రాలకింపుడు. 28

ఉ. గిబ్బవజేరు ముమ్మోసలం గేరెడు వాలున కై నఁ గానలో
బెబ్బలికోట కై నఁ గనిపించెడు నించుక వాడి వీడుటల్
బొబ్బిలివీటి కోట నడి బుట్టినదోమయు వాడిపోడిమన్
గొబ్బునఁ బెద్దయేనికకుఁ గోల్తల సూపెడుఁ బట్టి నెట్టనన్. 29

వ. అట్టి యనంబు గాంచిన వారిలో మొదటిలెక్కకు రంగరాయం డోల
మాస గొనక తనకోట ముట్టజింపవచ్చిన వేసవే లగుకఱకుతురక
మూఁడణోడం బోరి పోకార్చి తనలొంబువారిక కాక తెలుగునాటి
వారికిం బేరుదెచ్చె నట్టి పేరుగలరావువా రెల్లవోల్లం బేరెన్నిక
కెక్కి రంత. 30

తే. వారిలోపలఁ బెక్కండ్రు వరుసతోడఁ
గడఁగి నేలకు తేండ్ల జగంబుపజల
నరసి యేలుచుఁ గడచినయంత మీఁద
వెలసె నీలాద్రిరావను బిరుదుమగఁడు. 31

వ. అతండు తనతాతదండ్రులు గడించినపిరాపురం బనురాచటెంకినేలుచుఁ
గాపురంబుండె నదియును. 32

సీ. పదియు నెన్నిది యయి పరఁగుపీటములందుఁ
బురుహునికి నెద్ది బొదలుటెంకి
చెఱుపానకమునాఁ జెన్నారనేలేరు
పాటా నేప్రోలికే బ్రక్కనుండి
యేవీటిరడుచక్క నెపుడును బాతెడుఁ
చెఱుపలకాలువ చెన్నమీఱి
బిందుమాధవుఁ డను వెన్నుఁ డేపేటలోఁ
గుక్కుటేశ్వరుఁ గూడి కోర్కి నుడు

తే. పోలినాటికి నేప్రోలు మొదటిలెక్కఁ
బొదలుఁ జదువుల కేయూరు పుట్టినిల్లు
అట్టినుడికారమును గన్నయట్టిదగుచుఁ
గాపురంబున కనువు పిగాపురంబు. 33

ఆ. అది కళింగములను మొదటిప్రో లని యెదు
వేలయేడ్లనాఁడు మేలుపొత్త

ములను రేగుగడ్డ బుట్టినతపసిరా

యండు వ్రాసె దానిదండితనము.

34

వ. ఇట్లు జగంబునం బొగడిత కెక్కినట్టిపిరాపురము మాగాణంబునకు

మన్నీఁ డయిన నీలాద్రిరాయండు.

35

తే. పుడుకుదొడుకుకన్నను వేల్పుపొలముప్రమాకు

కన్నఁ గడునీఁగిచే వాసి గన్నయొడయఁ

డగుచు నెల్లరఁ దనుపుచు ననువు మీతె

నాజమిదారుఁ బొగడంగ నలవి యగునె.

36

చ. చదివినవారలం బజల సాడఁజేయుటె కాదు వార లె

య్యది తనుఁ గోసన్ విసువ కయ్యది వారల కిచ్చి నిచ్చలున్

వదలక ప్రోచె రైతు లగువారిని బిడ్డల యల్లు కాచె నె

య్యదనున నెట్లసర్ప నగు నట్లు పొనర్చెను రాచకర్ణముల్. 37

మ. చెఱపుల్ తోటలు బాఁల న్నిలుపుటల్ జేజేలగు భూళ్ళ బం

గరువుం బూడ్పుట లొప్పుబావులు కడుం గబ్బంబులం బేరు ల

బ్బుర మెచ్చుం గను నిల్పుటల్ నలిపి యప్పొల్పొందుతేఁ డెంతయేఁ

బెరిమం బారులపట్లకన్ వడుగులుం బెండ్లిండ్లు చేయించె మున్. 38

తే. నేలపైఁ బుట్టి మిక్కిలి నెఱి నెనంగు

పెట్టుచెట్టసి కైతలఁ బేరుఁ గాంచి

పుడమి యేలుచు నెంతయుఁ గడిమి మెఱసి

రమణమైఁ గ్రాలె నీలాద్రిరాయఁ డతఁడు.

39

క. గరితతనంబున సత్తి, బురుడించును మించు ననంగఁ బొలిచినవడఁటిన్

గరితన్ భామాయమన, ప్దార పెండిలియాడె ననము దొలఁకాడంగన్

నీ. నిలుకడ లేనిదై నెఱి నెల్లరను గూడఁ

బడి చెడు లచ్చి యేపాటియదియె

తలవాఁకిభుల నెప్పు నిలిచి పెన్ తాఁగ యా

పలుకులగాన యేపాటియదియె

మగఁడు గొల్వంగ నింపుగ నంచెలను గడ్డె

నాటాడునత్తి యేపాటియదియె

మగని గా దని మాఱుమగనిపొందికలకు

మాటాడుశచియు నేపాటియదియె

తే. అనుచుఁ గడుదూఱుచుం దనపెనిమిటి యెద

నిలిచియును బల్కునెలపున నెలమి గొనియుఁ

గలసియు ననుంగుఁ గూర్చుచు మెలఁగికొనియుఁ

గొలుచుచుండు భావాయమ్మ గొనము పమ్మ.

41

ప. అయ్యలుమగళ్ళకు సూర్యారావు, కుమారవేంకటరా వనుద్దఱు

కొమాళ్ళు పుట్టి రందు సూర్యారావు.

42

నీ. నడయాడ నేర్చిననాఁడె పున్నెము గాలు

గడుగుల నడపె నీపుడమియందు

నత్త తాత యటందు నాడ నేర్చిననాఁడె

యలహరిశ్చంద్రునిహరువుఁ దాల్చె

నోనమాల్ నేర్చెడునానాఁడె చాగంబు

టాఁకుల వ్రాయుచొ ప్పరసికొనియెఁ

జీఱలు గట్ట నేర్చిననాఁడె కుడికేల

బీదలఁ బ్రోవంగ బిరుదు గట్టె

తే. రమణయమ్మను బెండ్లియై రమణమెఱయ

వీదులం దేగుఁబెండ్లి కై వెడలునాఁడె

వెడఁదయన మనుసకి నేల వెడల నడిచెఁ

బొగడఁ దగడె సూర్యారావు పుడమితేఁడు.

43

ప. ఆసూర్యారావునకు ధర్మారావు, వేంకటమహిపతిగంగాధరరామా

రావు, వేంకటరా వనముగ్గురు కొమాళ్ళు పుట్టి రందు వేంకటమహీ
పతి గంగాధరరామారాయండు. 44

సీ. తనయనం బెప్పు లచ్చినిఁ బల్కుఁజెలిఁ గట్టఁ
గని బీతుఁ గొని పాటి కడలు దాఁటె
దనచాగ మావేల్పుమనికీపట్టున మను
మొదవును సిగ్గుమై ముంచి మించెఁ
దనతేజ వెలుఁగువెన్నునికంటికన్నను
దిన్ననై జగముగఁ దేటి మెఱసెఁ
దనదొరతన మెల్లరను గన్నతలిదండ్రు
లను మఱపించెడు పనిగ నేరె

తే. నాఁగఁ బొగడొందఁ దగి కొనసాగు నెవఁడు
రావుబహదర్ మహారాజరాజు మొదలు
గలుగుబిరుదులు గొని రావుకొలమునందుఁ
బ్రబలె నల్లగంగాధరరామరావు. 45

సీ. కడఁగి పాల్కడలిలోఁ గాఁగిలింతలఁ దేరి
యవ్వెలిమలమీఁద నాటలాడి
చలువలఱేనితోఁ జెలికార మొసరించి
గిబ్బరాయనిమీఁదఁ గెరల కెక్కి
ఱిక్కరాయనితోడ నెక్కనక్కెము లాడి
యలవేలుపులగౌరు నక్కఁ జేర్చి
వెలిమాఁకుతోఁ గోరికల నెల్ల నెలకొల్పి
చిలువయేలికతోడఁ గలసి మెలసి

తే. నారదుందొట్టివార్ తనవారు గాఁగ
నలముకొనిముజ్జగంబులయందు విరిసి

ప్రోడ యై తిరుగాడు నెప్పుడును రావు

కొలమురాయనియన మనునలరునెలత.

46

క. ఒకవిదై నేర్చి యతఁ డిం, నొకవిదై న్నేర్వఁడనఁగ నొప్పుడు జగమం
దిఁక లేవు విదై లనఁ బొం, దికమైఁ గలవిదై లెల్లఁ దిరముగ నేర్చెన్.

తే. బులునుపాపయ్యశాస్త్రికి ముప్పదియును

హింగుకోనేశశాస్త్రికి నెన్నియేని

యకరములనేల నిచ్చియు ననయ మెల్లఁ

జదువరులఁ బ్రోచె సిరు లిచ్చి చదురుఁ డతఁడు.

48

సీ. పలువురకు న్నిమేబడుల నేల లొసంగె

నూళ్ళు పల్లెలు చాల నొప్పుఁ జేసెఁ

దనతండ్రివేరఁ గట్టెను గోకనాడుచెం

తను సూర్యరావువేటను, బిరావు

రమునఁ గుమారువేరను నగరము గట్టె

మల్లవరమ్మన మఱియు సూర్య

రావువేటం గట్టెఁ ద్రవ్వించె, జెఱువులు

తోటలు నెలకొల్పె మేటిదేవ

తే. శమ్ము కట్టించె సర్పవరమునందు

రావువంశముక్తావళి నా వెలసిన

కబ్బమును గొని చేసినసుబ్బరాయ

శాస్త్రికిం బసదన మిచ్చెఁ జాల మెచ్చి.

49

వ. ఆ యొడయందు తొల్లి శ్రీకృష్ణుండు పెక్కురం బెండ్లియాడినట్లు
మంగయమ్మ, సీతయమ్మ, సుబ్బయమ్మ రామయమ్మ భావ
యమ్మ, లక్ష్మీసీతయమ్మ, రామయమ్మ యను యేద్యురు దేవేరులం
బెండ్లియాడె నందు మొట్టమొదటిదేవేరి మంగయమ్మరాణి. 50

ఉ. ఈలుపు గన్నతల్లి నుది నెప్పుడు పెన్నిటిమాట కడ్డుగాఁ
బోలు నటుంచుఁ బల్కుటకుఁ బోయియెఱుంగదు పల్కి బొంకుటల్
కోలుమనంగి యుండుటలు కోడిగముల్ పచరించుటల్ గనం
జాల రొకప్పు డామెకడ నత్తికి నెత్తగు నామె యన్నిటన్. 51

క. అలమేల్మంగమయాయమ, కలుములచెలియనఁగనొప్పిఁ గలవారికిన్
కలవారియింట మెలఁగెడు, మెలఁకువత్తై మంగయమ్మమేలుంగాంచెన్

క. గరిత యనఁ దెలివి గలదనఁబెరిమన్ సిరులొనఁగిపజలఁబెంచెడునదినా
సరయఁగ నగుగంగాధరు, దొరసాని బొగడఁ జిలువదొరయుంగలఁడే.

వ. ఆమంగయమ్మదేవేరియందావేంకటమహీపతిగంగాధరరామరాయండు
వేంకటకుమారమహీపతిసూర్యరాయనిం గనియె నారాయండును.

ఆ. చిన్నతనమునందె కన్నతండ్రీయఁ దల్లి
పుడమి విడిచి చనుట నిడుమ కయ్యెఁ
బగతు రెన్నియేని యగచాట్లఁ బెట్టిరి
కాని వమ్ము లయ్యె వానిపట్ల. 55

క. చదువుం జదురును మున్నె
పొదలఁగ, దా వెనుకఁ బుట్టి పొదలెడు పనఁగాఁ
జదివెడునదనున నెల్లరఁ,
బొదలంగాఁ జేసెఁ జిన్నపుడె యాతఁ డొగిన్. 56

ఆ. అతఁడు పుడమియేల నమరినదొర యైన
నాఁడుగోలెఁ బజలు పోడిమియును
హాయి గలిగి కన్నయత్తలిదండ్రులఁ
దలఁప రతఁడె తల్లి దండ్రీయు నని. 57

చ. గొనములు గుంపు గూడి పజకున్ మదు లుల్లసీలంగ తేనిరూ
పును గొని సూర్యుడై పుడమిఁ బొల్పుగఁ బుట్టెనొ లేక తల్లి దా

గొనముల నుగ్గునకొ మెదిపి కొమ్మని పోసెనొ బొజ్జలోనఁ గా
కను వగునగ్గొనంబు లిటు లారయ నాదొర కేల కల్గెడుకొ. 58

చ. తనతలపోయుకర్జ మది తప్పక తా నెఱవేఱనట్టి దై
తన కెదు రేగుడెంచెడు వితంబున నయ్యెడు నెల్లనాఁడునన్
మునుపటి వై నపుట్టువులఁ బొల్పుగఁ జేసినమేటిపున్నెమే
యని పజ లాకొమారు ననయంబును మెచ్చుచునుందు రిచ్చమై. 59

ఉ. భారత మన్ననాతనికి బత్తియు సత్తియు సంతనంబు నా
భారత మెన్నియే పరులు వల్లె యొనర్చియు నందు నొకతల్
గోరికతో నెఱింగియును గొంతనరాని కడంకఁ బున్నెవుం
దారి మెలంగు నట్టిఁ డగు నల్వరు మే లని మెచ్చు మచ్చునకొ.

సీ. పుడమిపైఁ బొడమిన పుడుకుమానిక మన
నడుగ లే దన కిచ్చునట్టివాఁడు
తనపజ్జ నూర్లు వేలు నొసంగి చదువరు
లను బెక్కురను నిల్పుకొనిన మేటి
తెలుఁగుబాసం దేటతెల్లం బొనర్చుక
బ్బమునేయ వే లిడ్డ పబువుమిన్న
యనదలొవారల నక్కటికంబున
నరసి కాపాడెడునట్టి తేఁడు

తే. విదైలకుఁ గాను వేలవే ల్వచ్చఁ బెట్టి
పెట్టుచెట్టనఁ బేరంది నట్టిదిట్ట
కడిది మోమోట గలిగినయెడఁదవాఁడు
రావులకు మానికము సూర్యరాయఁ డెన్ను.

61

మ. “దునియామే నహి రాజు” యన్ననుడి కై తోరంపురాలచ్చితోఁ
జను నప్రావులవంగనం బనెడు మేల్గుండ్రంబునకొ లచ్చి వా

సినిఁ బుట్టంది సిరుల్ చెలంగ నగు లక్ష్మీచిన్నమాంబక జగం
బున తేం డైనఁగఁ బెండ్లియాడి మిగులం బొల్పొందు నాతండిటన్.

సీ. గరితతనంబునఁ బురుడించు ననసూయ

నోరిమిం బుడమికి నుద్ది వచ్చుఁ

గడిమి వేలుపుతేనిగరితకు నెవవచ్చు

సిరుల లచ్చికిఁ జాటి చెప్ప వచ్చుఁ

బుడుకున దేవశ్శతౌడుకుతో జతపడు

దొరతనంబున సత్తి దొరయ వచ్చుఁ

జమవునం బలుకులసకియకు జో డగుఁ

జదురున సీతకు సాటి వచ్చు

తే. అనుచు నెల్లరుఁ గొనియాడునట్లు మగని

కెప్పుడుం దోడునీడయి యెడము లేని

కూర్మి పేర్మిమై నెంతయుఁ గూర్చు చుండు

నట్టి దగుచు లక్ష్మీచిన్నమాంబ దనరు.

63

తే. చదువు నంతల నేమంబు జరుపుటయును

మంచి నోములు నోచుట మంచికతల

వినుట పెనిమిటి బత్తిమెఁ గనుచునుంట

యామె నిచ్చలు పొనరించు నట్టిపనులు.

64

ప. ఆచిన్నమాంబయం దారాచమానికంబు వేంకటమహీపతిగంగాధర

రామారావు, వేంకటమహీపతిసూర్యారావు నాఁ బడు నిద్దఱు

కొమారులను, మంగయమ్మ, భావయమ్మ, సీతాదేవి, కమలాదేవి

యను నల్వరు కొమరితలం గాంచె నందు వేంకటమహీపతిగంగా

ధరరామరాయండు.

65

శా. తానుం దమ్ముండు రామలక్ష్మణులు నాఁ దల్లియెల్లప్పుడుక

మేనున్ నీడయుఁ భోళె బాయక మదిన్ మే లెంచి పోలింపుచుక

- జా నొప్పుంగను విద్దెలం జదివి పెల్చన్ రాచకర్జంబులం
బూనం జాలి మెలంగుచుండ్రు దొర లెప్పున్ మెచ్చుమ చెప్పడన్.
- శా. కైతం గట్టగ నేర్చి పేర్చినతమిన్ గబ్బంబులం గూర్పరుల్
జోతు ల్దేటుచు నున్నవంచు బాగడన్ జోడించి కావించుచున్
జోతల్ సేయుచు దల్లిదండ్రులను గొల్చున్ రామరాయండు తా
దాతం బోలినతేగముం గలిగి హత్తక్ సొంపు పెంపొందుచున్. 67
- తే. అతండు చేసె స్వార్థత్యాగ మనగ మఱియు
నవలిలోకమునుండియాహ్వాన మనగ
నామరహితము, తరగలు నాగఁ జినుకు
చిందు లనఁ గబ్బములు కైత చెన్నుమీఱ. 68
- చ. చెలఁగెడుపీటప్రోలుదొర చిన్నకొమారుండు సూర్యరాయఁ డిం
పలరుచు విద్దెలం జదివినట్టిడ యై తనుఁ గన్నతండ్రియుం
దలియును నన్నయుం దెలుపుదారి మెలంగుచుఁ బెద్ద లన్న మి
క్కిలియును గారవంబు గలిగించుచుఁ బెంచుచు బత్తి గొల్చెడున్.
- ఆ. తెలుఁగుపైపు చేయఁ గలమిష నొక్కండు
చేసి తల్లివేరఁ జిన్నమాంబ
పైపుమిష నటంచు రూపు గావించె నా
తండు తనదుచదురు దండి కెక్క. 70
- చ. చదువరు లన్నఁ గైతల నెనంగెడు వారన మంచిపదైముల్
చదువుట యన్నఁ గబ్బములసాము లనక మఱి వారిపొందు నాఁ
బొదలుచు మంచిచై దములు పోహణ సేయుచుఁ బెద్ద లందు బ
త్తి దగిలి తేగకాఁ డయి పడిం బదిగాఁ గను నాతఁ డెల్లరన్. 71
- మ. కొడుకుల్ గూఁతులునాఁతియుం గొలువఁగోర్కింజేసి మాగానులం
గడిమి గైకొని యేలుచుం బజకు వేడ్కం గూర్చుచుం దన్ను వే
డెడు వారిం గని కాదు పొమ్మనక మేటిం జేయుచుం గోర్కు తె
ప్పడునుం దీర్చుచుఁ బెట్టుచె ట్టనుచు మెప్పుంగాంచె సూర్యుండాగిన్
- క. అలసూర్యమహీపతి గొన
ములు నడవడు లొప్పు లబ్రములు విని కనువా

రలకే తెలియఁగ నగు నేఁ

దెలుపుట కొండాట గామి తెల్లము గాఁగన్.

37

సీ. ఎవ్వనియింటిలో నెపుడుఁ దామరతంప

రై పాడిపంటయు ననువు మీఱు

నెవ్వనిముంగిట నిను మిడ రాలని

యట్లు పజల్ వచ్చు చరుగుచుందు

రెవ్వనికొలుపున నెల్లరు ప్రోడలు

చదువులఁ బెనువాదు సలుపుచుందు

రెవ్వనిదొరతనం బెల్లపజల నొగి

నారసి బ్రదికించునట్టి దగును

తే. అతఁడు పీటప్రోల్ సర్కారు నారయునొడ

యం డగుకుమారసూర్యరాయండు సుకము

సిరులు కొడుకులు కూతులు పరఁగఁ బుడమి

గలుగు నందాక మనఁ గాక చెలువు మీఱ.

74

ప ష్యం త ము లు.

క. అలరావువంగసం బన

వెలసినపాల్కడలిఁ బుట్టి నేల్పులవేల్పుం

గొలుచుచు నందఱకన్నుం

గలువల నలరింపఁ జేయఁ గలరాయనికిన్

75

క. దేవశ్చమాఁకు మానిక

మావున్ బిడియమునఁ ద్రోయు ననువున జగమం

దీవులవాఁడై గొనముల

తావై వెలుగొందునేలదాలుపు దొరకున్.

76

క. అంకిలి లే కీజగమున, సంకెల లెడఁ బాపి పజల సాఁకగ నగుమే

ల్పొంకపుఁ గనికరపుగనికి, వేంకటమహిపతికి మేటిబిరుదుమగనికిన్.

వ. తరుగనిసిరులు నమరుకొమరులును గడుమనికియుం గలిగించు నట్లు

వేల్పులవేల్పున కప్పనంబుగా నాయొనర్పంబూనిన బ్రహ్మసంద మను

నచ్చతెలుంగు కబ్బంబునకు నిబ్బరం బగుత్రోవ యెట్టిదనిన.

78

బ్రహ్మనందము

ప్రథమాశ్వాసము.

క. కొంతన కంతటిలోఁ దా, నంతయుఁ దనలోన నిండ నంతయుఁదానై
యింతకునింతయునంతకు, నంతయునై వెలుగువేల్పుననయముగొలుతున్

కథాప్రారంభము

తే. నైమిశం బచునడవిలోఁ బ్రేముడిఁ గొని
శౌనకుం డనజడదారిచందమామ
యడుగఁ గఱివేల్పునడుగునఁ బొడమినట్టి
కొలముజడదారి యిట్లని పలుకఁ దొడఁగె.

2

తే. అలపరీక్షితుఁడు శుకునివలన మంచి
కతల వినుచు నీపుడమిఁ గలుగఁ జేసెఁ
దనదుపే రతం డెవ్వఁ డతనికొలమ్ము
గొనములును నెట్టియవి తెల్పు మనియె నరని.

3

వ. అనిన నతం డతని కిట్లని చెప్పిం దొడఁగె.

4

స్వాయంభువుమను వంశము.

మ. పలుకుంబోఁటిమగం డెదం దలఁపఁగా స్వాయంభువుం డన్నపే
రలరం బుట్టి కొమారుఁ డంత మనువై యాతం డొగి న్ముజ్జగం
బుల నేలెన్ శతరూపఁ బెం. యయి యప్పుబోఁడియం దిర్వరం
గొలముం దేజనఁ గూర్చుపుత్తురులఁ గోర్కు ల్మీఱఁ గాంచెం జమి.

తే. బడిఁ బ్రియవ్రతుఁ డుత్తానపాదుఁ డనఁగ
నలరు నయ్యిద్దఱు కొమారు లందుఁ బెద్ద
వాఁడు గొనములఁ దేజనఁ జూడఁ బెద్ద
యనఁగఁ గొనియాడఁ బడియెఁ బ్రియవ్రతుండు.

6

- చ. అతఁ డిటు నింటియాబిడను నొక్కమునుం బెడబాయకుండి తి
న్న తికినవేలుపుందబిసి యాడినూటలు వట్టి పొడి మ
చ్చిత నన నేల యేలి కడుఁ జెన్నలరారియుఁ బెక్కిలెండ్లు తా
నుతకుఁ బసిండిపుట్టమును జాటివవేలుపులోనఁ జేరె బో. 7
- వ. అంతనాప్రియవ్రతుండు తోడై విశ్వకర్మకూతు రగుబుద్ధమృతి యను
నామెయందు నాగ్నిధ్రుండు లోనగుపదుగురు కొడుకుల న్నాస్త్వన్వి
యనునొక్కకూతు నొండుదేవేరియందు నుత్తముఁడు, తామసుఁడు,
రై వతుఁడు ననుమువ్వురుకొడుకులం బడసి యెన్నియే నేండ్లు నేల
యేలుచుఁ బసిండిగట్టుచుట్టునుం దిరుగువేడివేల్పు వెనుకటిచక్కల గల
చీకటులంబెడఁబాపుదు నని చీకటిగొంగతేరితోడ నీడయినశేజుఁ గల
తేజీలం దేజరిల్లునొక్కయరదం బెక్కికొని రెండవ వాయమగం డఁ
నేడుచూటు లామలచుట్టునుం దిరిగె. అపుడయ్యరదంపు గిట్టలయం
చులదారు లేడు నేడుసంద్రంబులు నానడిమిసందు లేడు నేడుదీప్తులు
నయ్యె నవ్వి జవ్వి, నేరేడు, తెల్లు, కొంగ, కిగార, బూరుగు, తామరి
యను పేర్లనొప్పె. అందు నేరేడుదీవి నూటువేలయూమడలు కొలత
గలది. తక్కినయాటు నొండొంటికి రెండింతలు పెచ్చుపెరుగు అట్టి
తేజుగల ప్రియవ్రతుండు పుడమిం గొడుకులకుం బంచియిచ్చి తాను
రాచతబిసియై తుదకు మీఁదిజగంబున కరిగి నిలిచియుండె నంతట. 8
- శా. తన్నుం గన్నప్రియవ్రతుండు చన నాతర్వాత నాగ్నిధ్రుండున్
మన్నింపం బజఁ దండ్రయిల్ల పొదలింప న్నేర్చి నేరేడుదీ
వి న్నేమంబున నేలఁ బెక్కి లగుచున్ విన్నాణ మానేండ్లు దాఁ
గన్నాకై యెకిమీఁడులందు ననముం గాటంబుగాఁ బెంచుచున్. 9
- ఆ. అతిని వేలు పన్న నన వచ్చు గొనముల
గనియుఁ గనికరంబు గలుగువాఁడు
వాడనట్టిసిరులు వడసినయెడయండు
వంగనమునఁ జాల వన్నె కెక్కి.

క. కడునేం డిట్లాతడు తన, పడతాకతోఁ గూడి పంటవలఁతని నెమ్మిం
గడుకొనియేలుచుచుండియుఁ, గొడుకులు లేఁట్టివగనుగుతిలంబడుచున్.

స. తనఁడెదగబున నొక్కనాఁ డిట్లని తలపోసె. 12

చ. కుడువఁగఁ గట్టఁ గల్గినను గొల్లఁగ సొమ్ములు దాల్చి పొల్చినన్
మడఁతులపిండు గొల్చి కడు మన్ననఁ జేయుచు నంటి యుండినన్
గడఁ గొన విడ్డెలం జదివి క్రాలెడువా రయినం దలంపఁగాఁ
గొడుకులు లేనిమానిసులకుం గుదురింతయుఁ గాదు నెమ్మదిన్. 13

ళా. కా లేని యాడుచు నెంతదాఁక సిరులం గావింతు నందాఁక నా
స ల్పాగించుచుఁ గూడి మెత్తు రతనిన్ సైఁదోడులు న్నెయ్యి రి
ల్లా లుట్టా ల్పరివారు నెల్లబలగం బొయింతయుం దప్పి ము
క్కా లేరం జనునప్పు డెవ్వరును క్రేగంటఁ గనం బో రయో. 14

ఞ. నడికి వెఱచి మైనఁ గడుఁ బ్త నై నను
గన్నవా రటన్న గారవయున
నైన ముదుక ప్త నయ త్రిలిదండలఁ
గొలిచి తిరుగువాఁడు కొడుక నుమ్మి. 15

క. కనకున్నవారు పున్నెము, లను గనరని తెలిపె మున్ను లచ్చిమగం దం
దున నే నేవగఁపెంపునఁ, గని పుత్తురు జమునిజాడఁ గనకుండెదనో. 16

మ. అని నేమంబున నిల్చి పుత్తురులఁ దా నందంగ లో నెంచి చ
య్యన నాకవ్వపుఁగొండవండ కొకరుం డందందుఁ బెంపొందువా
రిని జేజేజడదారిరాయ లగువారిన్ బమ్మము న్నెమ్మదిన్
గనువారింగనఁ గొంచుఁబోయి యొక పోఁగా లాఁచె మేల్పాచుచున్.

ఉ. సారగుగట్టిగుట్టులులఁ జాలొనునా సెలయేటిసీఘలన్
దీరినగున్న మామిడులఁ దీయనిపల్కులు నల్కెలంకులన్
జేరగఁ బల్కుచిల్క లట నేలపడంతుక పాలు చేపు రా
వారక కన్నవారి కిడ వారలు కోరిక నాడున ట్లగున్. 18

చ. తమ కగులేజగుళ్ళు కొఱతం బడఁ గాయలుఁ బండ్లు పిట్టచూ
 ల్నమలగఁ జూచి కెన్నమెయి పల్లడ మెట్టుచు మాపితోపులోఁ
 గమరగ ముల్కు లేరులోనఁ గాంతు వొకో యనునట్లు కోయిలల్
 గమికొని కూయుఁ గో యనుచుఁ గందుని రమ్మని పిల్చునో యనన్.

మ. పెరవాఁడై తొవకన్నెలం జెరుపనై వేళ్లుల న్నెప్పోసో
 రికిఁ జూడం దగదంచు వెన్నునిమది నీర్తించు పప్పంటబి
 త్తరి పై మేలిముసుంగు వేసికొనె నా దట్టంబుగా నొండొకం
 చొగయం గల్గినతోపు లాపాలమునం దొప్పారు నెప్పట్టునన్. 20

వ. అట్టిసోయగంబు గలపున్నెంపుఁగోనలో నొక్కచక్కనితావున. 21

చ. కడుకొని నేమముం దనరఁ గా రయి రాలినయాకలంబులే
 గుడువక గంతులాడుమదిగుట్టముఁ గక్కులకన్ మేమొ నా
 నడరెడునేర్చునం దిగిచి యాఁగఁగఁ బట్టి కడంకతోడఁ దా
 నెడఁద బసిండిబొజ్జఁ గలయేలికఁ గొల్చుచు నిల్చె బత్తిమె. 22

శే. ఇట్లు తబుసులు కొనియాడునట్లు లేండ్లు
 పూండ్లుగా బమ్మ గొల్చుచుఁ బొనరుచుండు
 తఱిని నామున నామని దాపరించె
 బుడమిపై నెట నుండియో వడిగ వచ్చి. 23

వసంతముతువర్ణనము

తే. ఏచె మావులు గ్రోవులు నిప్పలుఁ గడుఁ
 బూచె మల్లెలు మొల్లలు మోదుగులును
 గాచె దానిమ్మనిమ్మలు గన్నెరు లిగు
 రాచె జెట్టులు చేమలు నట్టియెడల. 24

ఉ. కమ్మనిమావిపూవులను గాలువఁ గట్టడుతేనె లాని జం
 జమ్మని తేంట్లు వాడెఁ గడుసొం పలరార నిగుళ్ళు మేసి కో
 కొమ్మని గండుకోయిలలు గూసెను జిల్కలు గోరువంకలున్
 ముమ్మరమైనపండ్లుఁ దిని మొత్తముగా వగఁ బల్కె న్నట్టిన్. 25

- చ. కొలఁకుల నీటఁ బోటులను గూడుచు వేడుక నాట లాడుచున్
 కొలకొల మంచుఁ గూయుచును గోపులు సూపుచుఁ దమ్మిగద్దెలక
 నిలుచుచు నా వులించుచును నిక్కుచు నీల్చుచుఁ ద్రెంచి తూండ్లు ము
 క్కుల నెగిరించుచుండి కనుఁగోఁ దగ నంచలు కన్నుఁబండు వై . 26
- చ. గమగమలాడుతావి గడుఁ గ్రమ్మెడుపుష్ప జవాది పచ్చక
 క్రము నునుపచ్చనాకుఁబొడి పచ్చికచూరము మల్లెయ త్తర
 స్థమరుపసిండిగిడి నిడి యంపిగఁ జేసినమంచులవ్వగం
 దము మెయినిండ నొండొరులు దాలించి పొల్పెద రాల్మగిల్లగిల్ .
- మ. చలువల్ గ్రమ్మెడుపూలపందిరులపజ్జ న్నాజిపూదోటలో
 మలెపూఁబొన్నసఁ బండియాలు మగఁడుక మైహాయిమైదేల్చుచున్
 లలి నేతెంచెడులేతపయ్యెరను రేల్పాటించుచు న్నిచ్చలు
 న్వలరావానిదురంబున న్వలఁతులై నల్పొంది రయ్యామనిక . 28
- మ. చిలుక ధోరలు దేంట్లు గోయిలలును జిగాబులుం జీల్చులున్
 బలగం బెల్లడఁ జట్టువారుకొన రేవ స్థిల్కమా వెక్కిరే
 పులును న్మాపులుఁ దుంటవింటఁ బువుఁదూపు ల్లాచ్చి పూవిల్తుఁ డా
 చలికాఁ డామని తోడు సూప జగముం జెండాడె నయ్యజ్జనన్ . 29
- చ. మెలిఁ గొని యొండొకం డరయ మిక్కిలి చిక్కఁగ నున్నమావితోఁ
 పుల నలవోక మొత్తముగ బుల్లులు గూయఁగఁ బూవుఁదేనియల్
 జలజల రాలి నేలపయఁ జాల్కొన నెమ్ములు చూచి కారుమ
 బ్బు లురుముచుం గడుంగురియుఁబో యిపు డ న్నమనాడు న త్తఱిన్ .
- చ. పాలుపుగ నొక్కట నిద్రియఁ బూచినమల్లెపాదం గడంగి తేఁ
 టులు గలయంగ వ్రాలి యెపుడు న్విడకుండఁగ నొప్పె న్నపు పెం
 పలరఁగఁ బెండ్లియాడి యట నామనివెన్నుఁడు తోటచచ్చియుం
 దొలి కఱిరాలు ముత్తైములునుం దలఁబ్రాలుగఁ గొన్నప్రో వనన్ . 31
- క ఆమని బొదలెడు సోయగ, మేమని మెచ్చంగ వచ్చు నెంతటివారిన్
 వే మరునిబారి కగ్గల, మై మెలఁగుచుఁ గుఱిల గుడువ నల్లు విరాళిన్ .

వ. అట్టి సాగసులకు నెల్ల దానకం బగునట్టియామని దీమసంక్త నేల
 నేలూచున్నయెడ నిక్కపుజగంబున నున్నతమ్మిపుట్టువు లెన్ని నమ్మి
 యున్నట్టిరాచపట్టిం జేపట్టి ప్రోవ నమకట్టి కట్టెదురం జవులు వుల్ల
 బాట వాడుచున్నట్టిపూర్వచిత్తి యనునచ్చరమచ్చెకంటగి బాగ
 పొచ్చెము లేనిముచ్చటం జూచుచుం విలిచి వని యెఱిగించి గుఱు
 టయు మంచిది యనుచు నాబోటి తోడిబోలులతో నాపొలి
 యున్నలోట కరుదొచి చూచవచ్చరంబు లనంజొప్పడుపట్టిచ్చెల్ల
 నీడలనాడుచు బూబాదలందూలుదు దీగయుయ్యాల లూగుచు
 గేళాకూళు లనంజనునేఱుల దేలుచు బూలు గోయుగు జివురులా
 చిదుముచు బూదేనే లానుచు బుప్పొడులం గిప్పకొనుచు నాడుగుం
 బాడుచు నుండె నట్టి యెడ.

33

ప న వి హ ర ము

చ. చిలుకలముక్కునొక్కలను జెల్వగుమాణేడుపండ్లు సూచి నె
 చెల్లులను గన్మొఱంగి యొకచేడియ వేడుకతోడ నాడ కిం
 పలరంగ నేగి వాని కెనయె తగి యుం దనచన్నదోయి నొ
 క్కులు గనరామికి న్నగచె గొంచెము గానివిరాళి దూలుచున్. 34

తే. ఓలి నచు గిన్నగోవాళ్ళయుల్ల మిట్ట

లట్టు నిట్టును దూగొడు నచుచు నేమొ

గోల యొకతె యుయ్యాల జంపాల యనుచు

లాలిం బాడుచు దీగయుయ్యాల లూగె.

35

మ చెలులారా ! కనుగొంటిరే చిలుకతేజరారు నో మూన గొ
 ల్లలుంగా గోసినపూవులందు బడి యీలా గిప్పు డితేటు తెం
 గిలి గా దేనెలు గ్రోలి యేగు నఖి కేగెం గాన సంపంగి మొ
 గ్గలుచుం గేదంగిపూలు దెం డనియె నొక్క రైల్ల చొ నొ ననన్. 36

తే. అట్టినడ యొక్కనకి యొక్కయలరుదీవ

గట్టిగ నొకచెప్పన జుట్ట బెట్టకొనంగ

గాంచి తమి నెంచి మైఁ బాలకించి మిగుల
నగలఁ బొగిలె మరుఁడ! యిటు లె దటంచు.

37

మ ఒకయారంబున గండుకోయిల యొకం డొప్పంగఁ గూహూ యటం
చొకమా రార్చిన మిండగీ నొకని న ప్లంబున న్నిల్పి మే
నొక యింతైన నెఱుంగకున్న నవలా యొక్క ర్తతం డంచుఁ బొం
దిక నోహో యని యేగఁ జొచ్చె నటకుఁ మేలంబు సేయం జెలుల్.

మ వెలియా! యామని తీవకూనలకునుం జెల్పొందులేమావిగు
న్నలకుం గూరిమిఁ బెండ్లిచేసి యిదె చెంతం బొల్పుగొజ్జంగిపూ
వులలో బుజ్జవ మారఁ దేటల కిడుక బోనంబుఁ బూజంపుబం
తులు సాగించుచుఁ జూడు మం చొకత యెంతో సంతసంబందెడున్.

మ పొదరింటం బువుదేనె లానుకొనుచుకొ బుప్పొట్లు పైఁ గప్పకొం
చుఁ దగం జేడియ లొంహారు త్వడల నచ్చొ బచ్చవిల్తుండు హె
చ్చొదవ న్నూడుజగంబుల న్నెలువఁగా నుంకించి వాలమ్మలన్
బడనుఁ బెట్టఁగఁ జూపాడిం గలయఁ బైఁ బైఁ బూసెనో నాఁ దగెన్.

న. ఇట్లు కడుదెఱుంగుల వేడుక నాటలాడు నచ్చరచేడెల యెయారంపు
నడలం గదలుకమ్మలుం గాజులుం గడియంబులుకొ నూడిగంబులుకొ
రవలయొడ్డాణంబులు న్నెట్టె లందియలు లోనగురవణంబులచప్పుళ్ళ
నప్పుడుఁ దెలిసి యప్పుడమితేఁ డల్లనఁ గన్న విచ్చి చూచునంతలో
నయ్యింతులచెంత నెంతయు సంతసమ్మునఁ ముప్పెదకొమ్మయుం బలె
బువ్వతావి మూరుకొనుచు సింగారంపునడకలకోపులచేతను నేవు
చూపువగల చూపులచేతను దీటగునాటపాటలచేతను వాట మగు
మేటిమాటలచేతను జేజేజడదారులనేని మరుబారిం బడవేయుచుఁ దన
మోముదమ్మిం గ్రమ్ముకొనతుమ్మెదల దిమ్మల కోవక వడివడి నడచు
టంజేసి తడఁబడునడుగులు గలపూర్వచిత్తి కన్నఁబండువునేయుటయు
నొడలెఱుంగ కతండు తనడెందంబున.

41

సీ. కనుపండు వై మదిఁ గరఁచుచుండెడు నిది
 పొంగారుబంగారుబొమ్మ యేమొ
 బంగారుబొమ్మ కీవసతావి గల్గునే
 పసిమించుజాజిపూబంతి యేమొ
 జాజిపూబంతి కీనరితఘ్న గల్గునే
 సరిక్రొత్తమెఱపులజంట యేమొ
 మెఱపులజంట కీమెలఁకువ లల్గునే
 చెలరేగుమరునిరాచిలుక యేమొ

తే. మరునిరాచిల్క కీచిన్నె లరయఁ గలవె
 యలరునలరువిల్తునిపువుములికి యేమొ
 యెసఁగుపుపుముల్కి కీవన్నె తన్నఁ గలవె
 కోర్కు లీజేర్చుముద్దులగుమ్మ యేమొ.

42

ఉ. ముచ్చలగుమ్మయే నిజము పోలిచిచూచినఁ దోచెఁ దీనిమీ
 నేద్దెర జాళువాపసిఁడియా? మెఱుఁగారుమెఱుంగు గుంపులో
 నిద్దఁపుజోతియా? యనుచు నెమ్మది సందియ చుండఁ జేయునీ
 ముద్దియ నెట్టిమంచిపనిముట్టులఁ జేసెనొ బమ్మ నేర్పునన్.

43

స్త్రీ వర్ణనము

తే. జాళువాపై డిపాడియు జేజేలబువ్వఁ
 బదనుగా గల్పి దాన నిప్పడఁటిఁజేసి
 నలువ మెఱుఁగున మెఱుఁగిడె నలర నిల్లు
 కావయే నిట్టిసాగ సెల్లు కలుఁగు నహహ.

44

చ. తలకక మమ్ము రే లెఱచుదాయను గెల్చియ వానిచుట్టలం
 మెలపితి మంటి కొల్చి మన మీరును దొల్లఁటిబామునందు మా
 తలఁ బడినా రటం చడుగుఁదమ్ము లనం గని మ్రొక్క- వచ్చునో
 వెలయఁగఁ జేం ట్లనం దగియె విప్పినయీనకిసోగపెన్నెరుల్.

45

చ. మొగ మలచందురుం గరఁగి పోసియ తాత యొనర్చె నంచు మున్
దగిలి జగంబులో నుడువ దబ్బర యంచునకొంటి మార ! చ
క్కగ నెల యయ్యెఁ డాసి కనఁ గానియెడన్ మనకన్నుఁగల్ప లిం
పుగ విడ నేటికి న్నిజము బాం కరయం గదఁ దేటతెల్ల మా. 46

ఉ. పూదిలుకానివిండ్లు చుమి పోలిచి చూడఁగ దీనికన్నొమల్
కావునఁ జూపుటమ్ము లిటు గాటముగా మెయిమీఁద వ్రాలి యెం
తేవడి డెందముం బగుల నిట్లానరింపఁ గడంక వోఁగ మై
చేవఁ దొఱంగి యుంటి నగుచేతలు దక్కి విరాళిఁ దూలుచున్. 47

శ. నోడెకాండ్రమదులు వట్టఁ గోరి మరుఁడు
పన్నియుంచినవల చుమీ కన్నె కరులు
గానఁ బెళుకుబేడిన లన నై నకన్న
లేగుఁ గాఁబోలు జానగులాఁగ లంట. 48

క. పున్నమచంద్రుడగు నీ, కన్నియనెమ్మొము బొట్టు కం దగు నగవన్
నెన్నెలలు గాయ నెల్లర, కన్నుంగలువలును విచ్చి కడుసిరి నలరున్.

కి. చినిపూఁదేనెయుఁ బానకమును బాలుం బంచదారపొడియున్ మఱి తీ
యనివానిఁగూర్చి పగడం, బునమెఱుగిడిచేసెనలువపొలఁతుకపెదవిన్.

క. పువ్విలుతుఁ డిఁదఁ గలిగెడు, జవ్వన మనునేరెడటఁ జనుతరగలు నా
నెవ్వలనఁజూచి నొప్పెడు, జవ్వనినునుగడుపుమీఁదనవురై ముడుతల్.

మ. మునుమే నియ్యది వెక్కుమే నిది యనం బొల్పొంద నారెఱిసం
దున నేర్పాటగ బొడ్డుబొ ట్టిడఁగఁ దోడ్తో నెంచి కల్లించువే
ల్పొయం ద్రాడునఁ జుట్టి తూఁచె నట నెంతే నొత్తుటన్ సన్నమై
చనునాఁ బొల్చె నెలంతకొను గనుఁగో నక్కెంబుగా కేరికన్. 52

తీ. మేటితమ్ములతోడనో లేటచివురు
గములతోడనో కడుఁ బోరఁ గలుగునట్టి
యీసులోఁ బుట్టి నాఁగ నీయింతియడుగు
లరయఁగా నొప్పుఁ దొగరుచాయలను గనుచు.

ఉ. ఈనడ లీయోయారములు నీసాగ నీబలునిటు లీబెడం
గీనెఱిచూపు లీవగలు నీపస లీతగునేర్పు లీరారం
బీనగుమోము నీతఘట లీపెరువన్నెలు చిన్నె లెన్నెగా
నీనవలాక చెల్లు నిదియే మరునేలెడిబోటి గాఁ దగున్. 54

వ. అని తనమదిలోనం గోర్కి డైవాఱఁ గైవారంబు సేయుచుఁ జెఱుకు
విలుకాని విరిగోలలతాఁకులకుం దాళఁ జాలక లేచి దానికురంగటకుఁ
జని యిట్లనియె. 55

రాజర్షి పూర్వచిత్తితో సంభాషించుట

స. వెలఁదీ! యెవ్వరిదాన వెవ్వతెపు నీపే రేమి యెందుండి యీ
పాలఁతుల్ గొల్వఁగ వచ్చితీ వలరు నిప్పుదోఁటకు న్మోళిస్తై
వలఁతేనిం గికురించివచ్చురతివో వాఁ డంచ నిందున్నవా
రల నేచం జనుదెంచుపూములికివో రా రమ్మ వా కి మొుగిన్. 56
వ. అని పలుదెఱంగులఁ బలికిన సప్పలుకులు విని పైకి లేనికినుకం గనఁ
బఱచుచు నక్కలికి మెలఁకువం జంకించుచు ని ట్లనియె. 57

జా. ఏమేమీ! మునిముచ్చవా? తెలిసె నీయీగోచివేసంబు నీ
నేమంబున్ జడదారి వంచు వెఱ వో నీచెంగట న్నిట్లు మి
ట్లై మేరొ మఱిమాగొనంబుకత యె ట్లై ట్లో మదిం జూడ
మై మాట ల్పచరించి వేడుకొన నీమై నిబ్బరం బొప్పునే. 58

వ. బలుతపసి వంట నాఁకల,ములఁ బొట్టం బోసికొనుచుమొగిఁగాఱడవిన్
మెలఁగుదు వంట సాగనుక, తైలఁ గని మరుబారిఁ జిక్కి శ్రేగి తంటబలే.

మ. విను మాయచ్చరమచ్చెకంటులతెగఁ వెల్లొందుచు న్నేర్పుపెం
పున నిం పుప్పతిలంగఁ బాడుటలు గోపుల్మీఱఁగా నాడుటల్
ననవిల్కాఁ డతఁ షొజ్జగా నెఱిగి నానాఁటన్ జగం బెల్ల గె
ల్చినమే మీనినుఁ దెల్పి నల్వ కెటుగాఁ జేయింతుమో చూడుమా.

వ. అని గద్దరించి పలికిన దద్దఱిల కతం డమ్ముద్దియ గొమ్ముద్దకు నొద్దక
మీఱం జని నిద్ద మగుతననుద్దుల బుద్దిపుట్టించిన నదియు నట్టిపనిక

మెట్టుచున్నయది గావున దానికి నియ్యకొని యతనియిచ్చవచ్చిన
మచ్చున మెలంగె. అతండు నయ్యచ్చరమచ్చెకంటిం గూడి యూడి
వీడునకుం జని వేడుకలం దేలి తేలి నాభిలోనగుకొడుకుల నేటేటి
కొక్కనిగఁ దొమ్మండ్రం గని నూలువేలయేండ్లు పంటవలంతి నేటి
నాభికిం బుడమిబరువు గట్టిపెట్టి పూర్వచిత్తితో నిక్కపుజగంబు
కరిగె పదంపడి.

61

నాభి పృథ్వాంతము

శే. అల్లపొక్కిలివేరిరాయండు గడఁగి
జాభువాకొండకూతురై గ్రాలుమేరు
దేవి దేవేరిఁ గాఁ గొని దీవిమీఱ
నన్నియే నేండ్లు నమ్మిమై నేలఁ బుడమి.

(2)

చ. ఆనాభియునుం గొడుకులం బడయఁ జాలక ససిఁడిదువ్వలువదాలు
గొలుచు నట్టిమేటిజన్నంబు వట్టి మెలంగుటయు నంత నాదేవరము.

౩ జేజేలరాతాల జిగిడిల్పఁ జాలుమై
హొంబట్టురెంటెంబు డంబుమీఱ
నునుబోరఁ గొస్తుభ మనుమానికపురబేరు
మొయిలఁ గార్చెఱుగునా మొనయుచుండఁ
గెంకేలఁ దలకట్టు సింగాణి వలమారి
గుడునువాల్లుదెయును గొమరుమిగుల
నెలమి దేవేరులై కలిమిలేమయు నీల
యును నేలచామయుఁ దనరఁ గొలువ

శే. నెల్లవేల్పులుఁ దబునులు నెఱఁగుచుండఁ
గరువలిని దూరువడి గలగరుడి నెక్కి
కొడుకులకుఁ దన్నుఁ గొలిచెడుపుడమిజేసి
కడకు వేంచేసె మిగులనక్కటిక మొప్పు.

64

చ. ఇట్లు పోలిచి నాభిం విలిచి నీ కేమికావలయు నొకేగింపు సున్నెడి
ననిన నతండు బత్తి దనుకొన్న సరనియడుగులంబడి చాగిలి మ్రొక్క
దేవరా! నీకుఁ బురు డగుబుత్తురు నొసంగు మని వేడుటయు నాతండు
నాకు బురుడు నేన కాని మఱి యెక్కరుండు లేడు కాని మీకు నేను
గొమరుండనై పుట్టఁ గల నని షలికి నెవరుఁ జూపుచుం జూపుటన్
జూపట్ట కెట కేనియుం బోయె నంత మేరుదేవియు. 65

చ. చూలాపై రగ నీరు మోసి కడురోజుల్ పున్నెముం గూర్చుడు
శ్రీ కౌలగనంబుచందుఁ గనియె వెల్గొందుమైవానిసెన్
జాలం దేజనఁ దేజరిల్లుముగము ద్దాకొందుకన్దొయియున్
గ్రాల స్మద్దలుఁ గుల్కువానిఁ గొమరుఁ రాచిన్నె నొసెన్నుసెన్.
మత్త. అంతఁ బుత్తురుఁ దై నవెన్నుని నల్లపొక్కిలిపెఱిఁజే
డెంతయేనియు సంతసంబున నెంచి ప్రేముడి కొంతయున్
గొంత బత్తియు నుల్లమం దయి గొప్పగాఁ బెనవేయ కొ
క్కింత నిల్వక యింటఁ బొరుల కిచ్చె పొమ్ములు వేనవేల్. 67

శ్రీ. తెలుపుడా ల్లలమేనను బలిత ము
బలిమియును జాలఁదేజనుగలకొమారుఁ
దెలివి నారసి నాభి పే ర్పెలయుఁ జేసె
ఋషభుఁ డనుచును జగ మెల్ల నెఱిగికొనఁగ. 68

చ. అంత నాఋషభుండు తెల్లతెక్కజాబిల్లిపగిది నాఁడు నాఁడుచుం బెఱిగి
పెద్దవాఁడు గా నెఱిగి తండ్రి తపబుజంబునం గలనేలబరు వలనిబుజం
బునం బెట్టి పడంతితో నడవుల కరిగె నంత ఋషభుండును. 69

చ. సితరులయట్టులు నెమ్మది,మితి యంతయు లేనినెనరు మీఱఁగఁ బజాన్
సతమును జేకొని విడువక, బ్రతికించుచుఁ బుడమినేలెరాయండగు మన్.

చ. అరయఁగ వెన్నుఁ డొయుషభు డంతట మబ్బుల నెక్కఁచాతుచే
నరుదుగ నీయఁగాఁ బడి జయంతి యచంజను కన్నెఁ బెండ్లి మై

భరతుఁడు నొట్టిపుత్తురుల బాగుగ నూర్చుకొని గాంచె నందు నా
భరతునిపేర నిప్పుడమి భారతవర్షము నాదలిర్చెడన్. 71

౧. ఆ ఋషభుండు పెక్కిండ్లు పుడమియేలి నూలుజన్నంబులు చేసి
యిక్కడినుకంబు నుకంబుగాదు. అక్కడినుకంబు నుకిం బనియంతయుం
దిగఁ ద్రావి తాను జడదారులం జేరువాఁడై యొక్కనాఁడు కొడుక
లం జేరి యిట్లనియె. 72

ఋషభుండు పుత్రులప నీతు లుపదేశించుట

౧. కొడుకులారా ! చిన్నతనంబునడుచు తఱిసి

బట్టి నొజ్జలకడఁ జేరి పాటుపడుచు

ననయ మక్కరంబులుగోలె ననువు మీఱ

విదై నేర్వొగ వలయును బుద్ధిగదుర. 73

౨. ఒజ్జలె తల్లి దండ్రీయును నొజ్జల రాయఁడు వేల్పు నంచు నే
యజ్జన నెంచుచుం దగిలయట్టులు కొల్పుచు బట్టి మొక్కుచున్
బజ్జను నిల్చి విదైలను బాగుగ నేర్వ నగు నిద్రం దగున్
రజ్జలు ఁడు తెక్కలితనంబును నెల్లరతోడిపోరున్. 74

౩. తల్లియుఁ తండ్రీ యన్నలును దాతలు మామలు దొడ్డిచుట్టలుం
జెల్లినెయ్యరుం దనకఁ జెప్పినచొప్పున మెల్లుచుం జగం
బెల్లడ మంచి వాఁ డనుచు నెన్నఁగ నై వడు గైన పిమ్మటం
దెల్లము మూఁడుసంజెలను దేవరఁ గొల్పుచు వార్షిక గాఁ దగున్.

౪. పిదపఁ గొలపుటాజ్జ వినిపింపఁ దొలిమిన్కు

గములు మనువునుడూల గడఁగువిల్లు

విదై లోనగు మనవిదైల నెఱుంగంగ

వలయు నడవడికలఁ దెలివఁ గదుర. 75

౫. కొలమున రూపునకొ పడుచుకోపున వేపునఁ జూపునం గొనం
బులఁ వన కీడు జో డయినపొత్తుకఁ జెండిలియాడి జన్నముల్

వెలయగఁ జేసి పుత్తురుల వేడుకఁ గాంచి జగంబునందు నీ
 డలరెడురాయఁ డొండ్డకరుఁ డం చనునట్లు మెలంగఁగాఁ దగున్. 77
 క. పుడమిఁగలతనదుపజలను, గొడుకులఁ బలె నెమ్మినేలుకొనినేర్పలంక
 గడుసరివారలఁబ్రెగడల, నిడుకొనఁ దగు దనదుచెంత సేకమొనికొగిన్.

చ. చెడుగులఁ జెంతఁ జేకొనినఁ జీఁ కగు నెమ్మదిలో ఎసం బొగిన్
 వెడలెడు చెడ్డపే రగును బిమ్మట గల్గెడు రాచదానియుం
 జెడియెడు లచ్చి వాయు మఱి చెప్పువ దే మిఁక వానిపెంగొదల
 పుడమిని బాసి పోవుడెసఁ బుట్టక మానునె యెట్టకేనియున్ 79

నీ. తన్ను మించినయట్టిదాయతో నెదిరింపఁ
 జన ద్బొల్లెనఁ బొం దొనరుప నగుఁ
 దనకన్న నలఁతియై తారసించినజేని
 గెలిచి వానిసిరులు వలయుఁ గొనఁగఁ

దగునట్లు లునిదినదిండుల కెల్ల నొ
 క్కదళవాయి వలయు గండుమగఁడు

మనువుమాటలు నేర్చి చనవు మీఱినయట్టి
 ప్రెగ్గడనడియంద పెరుగ నగును

తే. చెలఁగఁ దగినట్లువెచ్చుంబు సలుపవలయుఁ

కొడుకుకుట్టలకే జను విడఁగఁ జెల్ల

దేడుచెడుగుపనల నెప్పు వీడనొప్పుఁ

బుడమియేలిక యగువాఁడు కొడుకులార.

80

ఉ. పుత్తురలార ! యిప్పుడమి బుట్టినమానిసిమూఁక కెల్ల వే

హత్తగఁ జేయుఁ గుక్కలకుఁ నబ్బనిపెంగొద లయ్యె కోర్కు లం

చెత్తటి మీర లవ్వలని కేగక ప్రోచుచు మంచివారలన్

గత్తరకాండ్రవై పులను గల్గొన కిండుఁడు మంచిదార్తిమై.

81

వ. ఆటచేడియలు లోనగుచేడియలం దగులుమిండగొడ్డతోడి పొను.

కేడున కగుఁ బెద్దలతోడిపాత్తు మేలున కగు నీనునుం జెలిమియుం

జూరక దాయలం జట్టల నొక్కమట్టునం గనుమెత్తనిమది గలవారు
 పెద్దలు చెడుపను లొనరించువాఁ డెప్పుడును గొదలపా లగుమేను
 లెత్తుచు వెగ దిందుచుండుఁ గావున నేవాఁడును గోర్కులం గోర
 రాదు తెలివి యెంతదనుక లేక యుండు నంతదనుక మేను లెత్తు
 చుండవలయును మేను లెత్తుచున్నంతతడవు నెమ్మది పెళ్లపనులనలనం
 జిక్కుకొని నెమ్మదియుం దెలివియు లేక యుండు నది గావునఁ జేత
 లెవ్వయుఁ జేయకుండవలయు వెన్నుండ నగునాయందు సంతసం
 బెంతతడవు లేక యుండు నంతదనుక పుట్టుచావులు నొగిలించుచుండుఁ
 జదివినవాఁడైన నిలు నింటియాబిడం దగిలి వెడఁగై నేను నాయది
 యనులెలంపున నుండె నేనిఁ జెడిపోవు నది లేకుండి నన్ను బత్తిం జేసి
 మంచిదారులం జనుచున్నవాఁడు పుట్టి చావనివిడుపువేరితానకుంబు
 నకుం జని నెమ్మదిం గనుఁ గావున మీరు నన్నె వెన్ననిఁ గా నెఱింగి
 కై వారంబు నేయుచుండుఁ డెందు నేమర కంతయు నన్నె కా తలం
 చుట తెలివి యనంబడు దీనివలన నీకనంబడులావుమేను చెడి మాని
 సికి సుక మగుఁ గన్నులున్నవాఁడు కాననివానికిం దారిఁ జూపునట్లు
 తెలిసినవాఁడు తెలియనిచెనఁటిక దారి మాప నగుఁ జూపనట్టి లల్లి
 దండ్రులు మొదలగు మట్టంబులు చుట్టంబులు గానివార కాన మీకుఁ
 దెలిసిననే నీదారిఁ జూపితి నామే నొరులకుం జూడ ఇదిది పున్నెంపు
 టొడదు గలనాకుఁ బుట్టినమీ రెల్లరును మీకప్పుయుం గొప్పవాఁడు
 నగుభరతుని నన్న కా చూచి కొలిచి నేల యేలుచుండు డిదియ
 నాయుచ్చవచ్చినతెఱం గని మఱియును.

82

తే. ఉసురు గలయట్టివారిలో నెనగుఁ జెల్లు
 వానికన్నను బాములు వానికన్నఁ
 బసరములు వానికన్న మానిసులు వారి
 కన్న దేవల్లు మఱివారికన్న బమ్మ.

83

శే. అతని కన్నను ముక్కంటి యతనికన్నఁ
 బసిఁడిపుట్టంబుఁ దాల్చరి పనఁ జెలంగు
 ననఁడు నేల వేల్పులఁ గొల్పు ననుచు నెఱిఁగి
 వారిఁ గనుఁ జెల్లరకఁ బెద్దవా రటంచు.

84

5. ఈశేడుజగంబుల నే, వారు బాటులకు నుద్దవచ్చెడు వారల్

లేరనుచుమీరు బ్రహ్మ, న్నావరిం గొల్వంగవలయు ననుఁ గొల్పుటగాన్.
 6. అని మఱియుం గొడుగులకుఁ గఱవఁ దగుబుద్ధులు వేసవే లెన్నియేః
 గల వని యన్నియునుం గఱపి ఋషభుండు భరతుని బుడమితేనిం
 జేసి తాను జన్మంపుటగ్గులు లోన నిలుపుకొని మేనఁ గోకం జూరి
 వేదాఱు చందంబున నెఱులు విజేయఁ బోసికొని యిల్లు విడిచి పెట్టి
 గుడ్డి చెవుండు మూఁగ వాడుం బలె నేరితోడను మాలు వలుకి
 యొక వో గొకగడియ యే నిలువక యెల్లడలఁ దిరుగుచు నోరులు
 దిట్టనను గొట్టినను గడవ యొక్క యొక్కవోఁ గొండచిలువ యను
 ఒక సోటఁ గడియఁగె లైన నమలి తినుచుఁ దననవా రని తోచెను
 వారిం జేరం బీరి వెన్నునిం జేరుదారిం దెలుపుచు నిల్లు కొన్నియే
 వ్లండి తుద కొక్కనాఁ జేరికినిం గానరాక పోయి లచ్చిమగనితోడఁ
 గలసి మెలసి మెలంగుచుండె. 84

7. అని విని జడదారులునూ,తుని గని ఋషభుండు చనినతోడన పుష్పమి
 గొనిభరతుఁడబ్బలేలెన,తనిఁగొనములమిసిమియెల్లుతిన పడుచెపుమా.

8. అనియడుగుటయును. 88

అశ్వాసాంతము.

9. తనశా తొల్లిటి బామునం దయుంచేతంజేసి పెన్నేలకిం

బొనరకొరాయఁడయై యసంబు మిగులన్ బొల్పొంది రాలచ్చి మేల్
 గొనముల్ మన్నియుఁ దేజ గల్గి పజఁ గోర్కుల్ దీరగాఁ బ్రోచుచు
 జనుగంగాధరసూర్యరాయఁడు గడుకొసారంది పెంపొందుతఁ. 89

గ ద్య ము.

9ది శ్రీ మహామహాపాధ్యాయ, కలాప్రహ్లాద, కవిరాజ,

కివినార్విభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

ప్రణీతంబయిన బ్రహ్మసంధ మను

నచ్చితెలుఁగు ప్రబంధంబునఁ

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

బ్రహ్మసందేహము

ద్వితీయాశ్వాసము

క. సిరులకు నెలవగునేలకు, వొరయై దొంగలేనినెనరు దొరలఁగఁబజలం
బరికించి యేలుగంగా, ఘరచాయని సూర్యరావు వనరెడు నెపుడున్.
వ. ఆలకింపు మవ్వలికతి శుకుండు పరీక్షితునకుం జెప్పినట్లు సూతుండు
జడదారుల కి ట్లనియె. 2

భరతునిఁ గల ప్రము

చ. తనబుజమందు నీపుడిమిఁ దాల్పు మటంచును దండ్రీ పెట్టి పో
యినతరువాతి నాభరతుఁ డేలికయై పజ మెచ్చునట్లు కూ
ర్పనిగొద నేలుచుం బొలము రాఁబడెనోల నార్వపా లొగిన్
దన కగుకప్పమంచుఁ గొని తాఁ బజకై సెల వెన్నిచేసెడున్. 3
క. తమ్ములఁ బ్రేముడిఁదొంబది, తొమ్మిద్రుచు దనకుఁజేతితోడుగఁగొనితా
నెమ్మెయినెమ్మది నేలె స, నమ్మదికడుబలిసిమూఁడుజగములునిండన్.

తే. తగినప్రెగడలఁ బ్రోడలఁ దనదుఁడెంత

నిలుపుకొని వారినడులంద మెలఁగుచు నెపు

డెట్టిగొదలు నేరికి నంటచ్చు పంట

నాతిపజఁ గన్నయ క్లేలె నాతిఁ డపుడు. 5

చ. తనర సతండు నేమమున దక్కినపుం దెసనుండి ముచ్చుగ

ట్టున కొకమాటును నృజిఁ గడుం దగఁ బశ్చరనుండి తూర్పునై

పున కొకనారెయుం బుడిమి పొల్చినచాఁకను జన్న మొప్పుగా

నొనరిచె నొక్కదానినుద నొక్కటిగాఁ పగ వైచి సాలలన్. 6

తే. ఆపుడిమితేనిజన్నములందు నెల్ల

యెఱియెలును వచ్చి రని వేతె నడువ నేల?

నేలవేలుపులును నింగివేలుపులును

గూడి సాబంతిఁ గుడిచిరి కోర్కు లలర.

7

ఉ. ఆతఁడు నలుగుండెనలయందును గెల్పును గొన్నచిన్నెడై

పాతినపొన్నుకంబములవట్టిన జన్నపుమేటికంబముల్

పాతెను గప్ప మిచ్చి కొలువఁ దొర, లిచ్చలు దీర్ప వేల్పులున్

బాతరలాడుచుం ప్రతనివాకిటఁ గ్రిక్కిరియంగ నెప్పుడున్.

8

ప. ఆదొరతేగం బెంతనఁ,గాఁదగునో యచని నరయగా వచ్చినయే

పేదయుజన్మలదొరకున్,పూదిరియనఁజెప్పనొప్పెమఱియునుఘటియున్.

ఆ. విశ్వరూపుఁడనెడుపేరఁ దలిర్చెడు

సామికూతుఁ బంచజని యనంగ

మించుకన్నెమిన్న మంచలగనమందఁ

బెండ్లియాడె నతఁడు గొండ్లిమీఱ.

10

చ. గొనములప్రోవతం డెడఁదఁ గోరిక లేకయె కాపురింబునం

దును దగులంబు నొంది తమితోడను గుమ్మరిపుర్వ పొల్పునొ

ల్పున వెలుగొందుచున్ సుమతి లోనగువారలఁ గాంచె నేపురె

హనువుగ నల్లపంచజరియం దెద విని మెచ్చఁగా దొరల్.

11

తే. తండ్రు లేలినకరణి నాల్గడు చేతి

లన్ని విడుచక పంటతోయ్యలిని నేలె

నంతమేఱయఁ దనపేర నపుడు నిపుడు

హంబుమీఱెడు భరతవ్షం బనంగ.

12

క. జన్నములుపెక్కినర్చియుఁ, బున్నమలమవనలురాగఁబోడిమితోనా

వెన్నున కిప్పన మంచును, బన్నుగఁ దా న్గ వేల్పు బత్తి దలిర్పె.

13

ప. ఇట్లెన్నియే బుడమిపజలు మెచ్చికోసమంచినను లొసర్చుచుండా

గన్నకొడుకుకుట్టల కన్నం గారవంబునఁ బజల నరయును నిన్ని యన

రానివే లేండ్ల నేల నేలి తనమది లచ్చిచుగనియందుఁ గలియఁ గూర్చి

కొడుకులకుఁ బుడమియెల్లఁ బఁచి యిచ్చి లచ్చి కాటవ ప్తుగునిల్లు
వాసి వాసి గలపెద్దల యాచం గొని పయనంబై పులహం డనుజడదారి
నిలుచుచడవికిం జనియె నదియును. 14

పు ల హ శ్ర వ స ధ్వ న ము

క. నేల నగునెల్ల కావల, లో లలిఁ గొనియాడఁ దొనలోయలనోడక
గోలముల కెల్ల నిల్లయి, చాలం జను నల్లకాన జడదారుల డై . 15
చ. కులుకున నేర్చి లేనుఁగులగొంగలు గోరిక నాలు నాలిది
న్యైకలు నెల్కొగొంటు లొకయింతయు లో నెడ లేక యందునన్
గలజడదారిరాయలకుఁ గల్గినతేజున నొక్కగొంతు గా
నలరెడు నల్లకానఁ గొనియాడఁగ నొ ననరాదు బమ్మకూ. 16

మ. నడిరే దాఁ కలకానలోనఁ గడుఁ జెన్నారఁగ జేజేనుడు
ల్కలచక్కిం జడదారిపుత్తురులు వల్కం గా నెడం గొంతులన్
లలి నెంతే నిదురించుచున్నయెడనైనం జాగరం బేగుడే
జిలుక ల్లోరలు దిద్దు నున్నులు జేజే లెన్నఁగా నొజ్జలై . 17

క. జడదారిరాయనెల ల, క్కడ జన్నము లూని యునికిగా నుండుటచేఁ
గడుకొనిప్రామిచుకులుగ, లెడుతావనిపొగడఁగాఁదగెన్ జగమందున్. 18

తె. పానర హరివాణముల నిల్చి పూజఁ జేయఁ
దగినతా లెందు తండ్రోపతండములుగ
నుండి యాడుచు నుండు నాగండకీ యను
వాఁక యక్కానయం దొగిఁ బాఱుమండు. 19

క. ఆపులహుననికపట్టున, బాపనరేణేండ్లఁ గూడి భరతుండు మదిలో
నీపగిది యంచు నడువఁగ, నోవని కడుబత్తివెన్ను నుడుగక కొలుచున్.

వ. మఱియు నతం డన్నియుం బెడఁబాసి గెయిండేమి యెఱుంగక బత్తిం
దగిలి సంతసంబున మేను చెమరించి గగుర్పొడువ నల్లనయ్య నుల్లం
బునం దిడుకొని నేమంబున నిరాబారియై తబమ్ము గావించుచు ని
ట్లండఁ గొన్నియేండ్ల కొక్కనాఁడు. 21

భరతుడు గండకిలో లేడిపిల్ల బట్టి పెంచుట

- ఉ. గండకి నాఁగఁ బేరునను గ్రాలెడువాఁకను నేగి యొక్కవో
మెండగుబత్తి నాడి తనమేనియన ల్విడనాడి నీటిలో
రెండుగడై ల్మునింగి యమరెం దొలిపిల్లల కెద్ది తొల్లియై
యొం డగునట్టియక్కరము నొయ్యనఁ బల్కుచు నుండె నంతలోన్. 22
- మ. పొనరం జూల్కొని నీరుమోయుచు నెలల్ మూ డాటు గాఁ గుత్తుకు
త్తనుచు న్నెట్టుచు నెట్టకేలకును నీ రానంగ నద్యేటికిన్
జనుఁడెంచెం గడునాన జింకనవలా చాలంగ నొకాటుటెం
డను నో రెండఁగఁ జేయునట్టిదగతోడక రెండుజా ల్పొద్దునన్. 23
- తే. వచ్చి డిగి నీరు ద్రావువో నచ్చొటి కొక
యింతదవ్వుల మెకముల నేలుమేటి
పాటి యింతనరానట్టిపగిది యెగసి
బొబ్బరించె దెన ల్మాటు మ్రోసికొనఁగ. 24
- చ. అది చెవులందుఁ బెద్దపిడుగట్టు పడం గడు బీతు జెందియు
నైదరియు బెగ్గడిల్లియును నివ్వెఱపాటుచు టిచ్చపాటునుం
గదిరియు నల్లలేడి వడి గాడుపుతండ్రిని ముట్ట లేచి యం
గద గలుగంగ నేటిదరి గట్టువయిం బడి చచ్చెఁ బాటునక. 25
- తే. ఇట్లు పడునట్టియదనున నిట్టిచెలికి
కడుపు దిగజారి పూవలుకానియింటి
తోవ నీళ్లులఁ బడి బిడ్డ చావకుండ
నాడె దయ్యముకూర్చున నట్టియెడల. 26
- చ. భరతుడు కన్న విచ్చి తనప్రక్కన నీళ్లులఁ దేలియాడుచున్
జరిగెడులేడిపిల్ల కని సంతసము న్నైనరుం దలిర్పఁగాఁ
బరుఁగునఁ బోయి పట్టుకొని బందుగు లెవ్వరు లేని దీని నే
నరసినఁ బున్నె మా ననుచు నప్పుడ తోకొని పోయె నున్మికిన్. 27

క. తోడుకొనిపోయి మిక్కిలి

వేడుకతోఁ బాలు పోసి పెంచుచు దానిం

గూడి పెఱపనలు విడిచియు

నాడుకొనుచు నిలిచె భరతుఁ డదియే పనిగాన్.

28

శా. నీట న్ముగ్ధుట సందె వార్చుట తఱి స్నేర్పావలో వేల్పుటల్

గూటంబుం బెడఁ బాపుఁబున్నెపుగతల్ లో నెంచుట ల్లోలె నౌ

పాటింపం దగుమంచికర్ణములునుం బ్రాల్మాలి పోకారై నా

నీటం బట్టినలేటిపిల్లకొఱకై నేమంపురాయం డొగిన్.

29

క. గారాబంబున నట్టులు

గోరికమెయిఁ బెంప లేడికూసయు నానాఁ

డేరికిని నింపు గూరెడు

తీరున మే నొప్పుఁ బెఱిగెఁ దే జలరంగన్.

30

తే. కఱఁగి పోసివబంగారుకరణి దాని

నిగనిగలు వొల్చి నలుగడఁ దగులుకొనుచుఁ

గదియ వచ్చినయెల్లరకన్నుఁగవకుఁ

బొల మదెల్లను వచ్చు య న్పొలుపు గొలుపు.

31

ఉ. సోయగ మేర్పడ న్నిలిచి చూచుచు మేనుఁ గదల్చుకన్న వోఁ

బాయక చెంతఁ జేరి కనువారును నిక్క మెఱుంగ లేక మేల్

చాయ నెసంగుసొన్నమున సల్పినరూ సిది ముట్టెయుం గనుం

దోయియు వేల్పురాటవలతో నగు నంచుఁ దలంతు రెంతయున్.

32

ఆ. మూడుకాళ్ళ నిలిచి మో మటు మరలించి

వెనుక కాలిగొరిజ వెనఁ దగిల్చి

కన్నుఁ గోఁకికొనెడుకడునేర్పు గాంచినఁ

గనులపండు నగును గాదె పడకు.

33

ఆ. కోడెకాడు మిండగీడు నయినవాఁడు

సొగసుక శ్చె తనదుసోయగంబుఁ

గ నెడునప్పు దానికనుచూపునకుఁ జొక్కు

కరణిఁ జొక్కు దానికనుల జగము.

34

వ. అగాచదబిసియు నిట్లల్లారుముద్దుగ నున్ననాయిత్రీపిల్లఁ దనయునికి
వట్టనం బెట్టుకొని యెడతెగనికనికరంబునఁ గూరుచుండెడునపుడును
బండుకొనెడునెడనను నీ రానెడునదనునను బూలు బత్తిరి బండ్లనుం
దెచ్చునజ్జనను వేల్పులం గొలుచుతఱిని దనయొద్దన నునుచుకొనుచుఁ
బులి సింగం బెలుఁగు తోడే లేడిక లోనగునడపిమెకంబులవలనిబీతునఁ
బొలంబుల వెనువెంటం దిరుగులాడుచుఁ గొంతదనుక బుజంబుల
నెక్కించుకొని మోయుదు మఱిగొంటనేపు తొడలమీఁదం గూరు
చుండం బెట్టుకొని ముద్దులాడుచు నొక్కింతతడ వక్కునం జేర్చుకొని
సంతసించుచు నదియ పనిగా నుండి నిచ్చలునుం జేయుచేత లంద
దుకులుగా నెడనెడ లేచి చూచుచుఁ బెక్కిండ్లు బ్రదుకు మని
దీనించుచు సంతలపొంతల దనక చెంతఁ జేర్చికొని మిక్కిలి చెలిమిం
చేసి యక్కఱగండఁజై యాఁకలంబులును దుంపతూండ్లును గడ్డికసరు
లును బాలునీళ్ళనుం బోసి పెంచుచుండె నట్లంటసిల్లి పెరుగుచున్న
యాజింకపిల్ల యొక్కనాఁ డేరికిని గానరాకుండఁ గిక్కిరించి చాఁకళించి
యెటయే నూడనింబాడె సంత నాతండు దానినెంతయేఁ దడ వబ్బ
లాడుచు నెమకియుం గాన కక్కిలిపడి తన్నుఁ బెడఁబాసిపోకకు
మిగులవగలం బొగులుచు దాని నెడఁదం దలంచుచు నిట్లని పలవించె.

భరతుఁడు లేడిపిల్లం గావక షఠిపించుట

మ. అకటా ! నాచిటిపావ ! న న్విడిచి నీ వడ్డింతలే కేగితే

మొకమాటంబును బాసితే యడవి నేమోసంబును న్నెందితే
యొకలోయం బడి దారి తప్పితే మొకం బున్నట్టివో టంటితే
సెకలోఁ జొచ్చితే పచ్చిక ల్మొసపుచున్ జెల్లాడుచు నిల్చితే. 36

మ. తగ నీరానెడునప్పు బొబ్బమొక మొద్దన్ బొబ్బరింపంగ లో
వెగడుం జెంది కడిందిమై నెగిరి ని న్నే నీటిలో నూడ్చియుం

దెగటాతెం దరిగ్బుటూడఁ బడుట స్మీతల్లి తా నక్కటా

తెగి నీపాటులఁ జూడ దయ్యె నది నాదే బాద యయ్యెం గదే. 37

శా. నీటన్ బడ్డపుఁ డీవు చచ్చితివ యేని స్నేహగా నాకు నీ

పాటుల్ కి న్నొకయింతమూసికొని నేఁ బ్రాల్మాలి య ప్పట్టినే

నేటన్ వాలుగఁ బోయి తోపపు గదా యింతేని లో జాలి లే

కోటం చుంటిన యేనిఁ జేకొనుచు ని న్నోమం గదా బాట్టెరో. 38

క. ఎదవదలాడెడుమే స

య్యదనునఁ బుట్టమునఁ దుడిచి యఱకడఁ గొని నేఁ

బదిలముగ నిన్ను నాకుచు

గొదలంటక యరయుమంట గోడయ్యె నయో.

39

ఉ. కన్నులు ముక్కుమూసికొని కా ల్గదలింపక నేమ మంది నే

నున్నెఱఁ జన్నికొమ్ముకొన నొయ్యనఁ గోఁతుచు మేచు నాఁతుచుం

గిన్నులు మోము మూర్కొనుచుఁ గాళ్ళపయిం దల వెట్టి పండుచున్

స న్నేపు పంటి యుండుచిను నాతరమే పెడఁబాసి యులడుటల్. 40

ఉ. లీరిచి చేకి కాటుకను దిద్దియుద్దెయకన్నుదోయికిన్

మీరకు మీఱునోత్రెఁ గొని మించి తలిచెప్పుడు కడుక్కవన్

సారెకు వెన్నకాలిగొరిజం దగ గోకెడునేర్పుపెంపునున్

సాయను నెమ్మదిం దలఁపఁ జాల దిగుల్కొని పుండ కుందునే. 41

ప. అనుచు నక్కజం బగువిరాళి నెక్కొన నక్కిలివడి తుద కంబేదయై

మిగుల వగలం బ నలుచు మఱయును.

42

సి. అలికి మ్రుగ్గులుకెట్టసలవేల్పుటరుగుపై

నెలమిఁ బన్నుండువా రెవ్వ రింక

నగ్గుల వేల్వంగ నమరించుతెల్లులే

యిగురులు గొరుకువా రెవ్వ రింక

సాములఁ బూజింప సంతరించినపూల

నెనఁగి మూర్కొనెడువా రెవ్వ రింక

జేజేల దాసులు సేయింపఁ దెచ్చి

యిప్పునీ రాచవా రెవ్వ రింక

తే. నేలికకు నారగింపు సేయింపక మును

బువ్వ బుక్కెడు మెక్కువా రెవ్వ రింక

నెప్పుడు నను ముద్దుగుడుపువా రెవ్వ రింక

నీవు విడినాడి పోయినయితెలోన.

43

ఉ. ఎక్కడ నుంటె నానినువ ! యిక్కడ నాపని యేమి చేసి నీ

వెక్కడి కేగితీవె మఱి యేమిగొదంబడి వేగుచుంటివే

పక్కునఁ బోయి కోలుపులివాచవి యైతివె నవ్వుటాల ?

చక్కన దాఁగియుండి కొనసాగితె లోగితె యేమి యైతివే.

44

తే. తల్లిదండ్రులు లేనట్టిపిల్ల యచుచు

మిగులనక్కటికం బెదఁ దగులఁ దగిలి

నడిచి మెకములదాడినిఁ బడఁగ నీక

పెంచునను విడనాడితే పెరిమ లేక.

45

తే. నాదుపెంపుడుకూన ! న న్నా దటంచు

జెదరి పోయితె నే నేమి చేయువాడ

నెలులు గనుగొందు వెండి నిన్నిలులు వాసి

యొడలియునుదులు విడక యెల్లందు వాడ.

46

వ. అని పలుదెఱంగులఁ బలవించుచు నతం డుల్లంబున మిగుల నారా

టంబు జెంది నేను దబమున నున్నయెడ నన్నుఁ గొమ్ముల గోకు

చుండునట్టిగొనంబు లే నెన్నఁడు గందునో ? నే నించుక కనరినం గని

కొమరుండు బలె నెడఁ జని నిలిచి పిలిచిన మఱియు వచ్చి వెనుక నిలిచి

యుండునట్టిమెలఁచువలు గలదాని నెప్పుడు చూతునో? యది యెప్పుడు

వచ్చి నన్ను సంతసపఱచునో ? లేడి త్రొక్కిననేల జన్నంబుల కగు

ననుటంజేసి యీతోట మొత్తపున్నెముం చేసికొన్నవో? బాబిని యిప్పు

నేను నీతల్లిలేనిపిల్లం బెనిచినం బున్నెం బని చేసొంటి నట్టినే ని ట్టియి
క్కట్టులఁబొంద వలసె నక్కఱా!దయ్యనూ!యని దానిపైఁ గలతమ
కంబునఁ జాల విరాళిం మాలుచుఁ దనతబంబంతయుం జెడ జడనువడి
యుండె నంత నొక్కొంతసేపున కాఁకింకబుడుత చనుదెంచి గాచతబిసి
కన్నుంగవకుం బొడకట్టుటయు నతండు పోయినసొమ్ము వెండియుం
జేకొన్నవానిం బలె మిగుల సంతసింపచు దానిం జేర నరిగి మోరం
బట్టి ముప్పు పెట్టకొనుచు మేనెల్ల నిమిరుచు సిరంబు మూరుకొనుచు
సందిటం జేర్చుకొని యి ట్లనియె.

47

ధరతుఁడు లేడిపిల్లను గాంచి సంతసించుట

మ. అకటా ! నా చిటిపాప ! న న్నిడిచి నీ వజ్రాడు చెచ్చోటికిన్
మొకమోటంబును బాసిపోయితివొ యీత్రా ద్వితనే పీపు నా
దుకనుదోయికీ గానరామి నును పెంకో తల్లకు బంది మే
నికీ గాకుండుగఁ బోవునదగుదు న్నేఁగిఁచె నా మీననున్. 48

మ. జలకం బాడఁగి లేచు సుజయుచు బెల్చు న్వార్యగా లేదు రే
పులు మాపుట్టగ వేల్పు లేచు కరినేల్పు న్నొవ్వఁగా లేదు నీ
ఘిలును న్ద్రావఁగి లేదు నిద్దు రది యెక్లొమాడఁగా లే దయో
యెలకూనా ! నను ఏడ నాడి యెటనో యీ వున్న యాయితలోక.

ఆ. కంటఁ బడినవారిఁ గంటిరే నాబిడ్డ
ననుచు నడిగి యడిగి యుడపు లెల్లఁ
దరిగి తిరిగి యెంచు నరయ నోసక పెల్లు
తల్లడ్లి నై తి తల్లకాస.

50

క. నినుఁ గాననట్టిబెంగం, గొని యుల్లము తల్లడ్లిల్ల గుండెలు చడకై
పెనుకాయి దాసిపట్టులు, కనవచ్చెన్ నాదులోనికడు పోబిడ్డ.

51

ఆ. కంటఁ బడితి నాదుకడతేఱఁ గా నున్న
యునురు కుదుటఁ బడియె మిసిమిఁ గంటి

మంటి పసిడికొండ యింట జేరినయ్య

లో దలంచుచుంటి నాదుగూన

52

వ అని మిగుల వగలం బొగలుచు దానంబును సంజయును దబంబును
లోనగుచన్నియును విడిచి దానితోడం గూడిమాడి యుండెనని
శుకుండు వెండియును.

53

మ. తగులంబుల్ బెడబొప్పు బున్నె మనుచున్ దా నాతఁ డల్లప. బం
దుగుల న్నెయ్యర ప్లి వాకిళ్లును దోరంపురాలచ్చియున్
దగునేల నిష్టనాడి బోడి యగుమి తాల్ అప్పలుం బెట్లు చే
మగముల్ గల్గినకాన మెట్టుదు గటా! మా నీగె గన్గొటివే.

54

మ. ఇలు నిల్లులును బుత్తురుల్ జగమునం దెవ్వారికీ న్వండి బా
ముల నెత్తిపఁ బునాదు లంచు విడి యూహితంబు బూతంబు నాఁ
దలఁప న్జేరినలేడిపిల్లచెలిమిం దా జీంద్రమం దెంతయే
గలఁగె నిప్పటివే? బమ్మవ్రాలు తుడువం గాఁ జాలునే యెవ్వఁడున్.

ఆ. ఎంతవారి కైన నెకిమిఁడులకు నైన
వెన్నదొంగ కైన వేల్పుదబిసి
కైన నొసలిప్రాంత కన్న లే దన్న వో
నెఱుంగ మానిసు లన నొకపారు.

56

మ. ఎకిమిఁడా! విను మంత నల్లభరతుం డే న్నెన్నియే న్నె. కా
నక వేగించుచు నొక్కనాఁడు తనకుం జామగ నొచ్చొప్పు కొం
చుక యేతెంచినజాడఁ గాంచి మదిలోఁ జాలంగ నారాట మొం
ది కడున్ జేరువ నున్నజంకబుడుతన్ దేవ్పరఁగాఁ జూచుచున్.

57

శే. ఓసి! నుం గన్నబిడ్డ! ని న్బాసి హాక
వచ్చె దలమిఁద జేసుత వజలు మిత్తి
చావు నిక్కంబు కటకటా! చేచ లేని
యీ విఁ కెట్టులు బ్రదికెదవే తలావ.

58

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

భరతుఁడు లేడికడుపునం బుట్టి విచారించుట

- మ. అని దానిం దలపోసి పోసి మదిలో నారాటమున్ హెచ్చు వి
 చ్చినకన్నుంగవ నిట్టి జూచిపోనుచున్ జీకాకునుఁ జెంది చి
 క్కనగాఁ గుత్తుకొనఁ గల్గె మెలఁగం గా గుట్టు రేట్టింపఁ జ
 ల్లని యొంటూర్పున నుండి కొంతవడి కెల్లం కెందె జెన్నిద్దురన్. 59
- ఉ. కందెను గాజు వాతెను మొగంబు కచుంగవ కంగులో యచం
 గ్రిందికి బోయె బాసవలఁ గ్రీఁగడు పయ్యెను మూయ రాక నోర్
 కందక మల్లు కానఁ బడెఁ గాళ్ళును చేతులుఁ గొయ్య లయ్యె మే
 నందుగుమాఁచు నా బిగిసె గాతనిలో నును రేగినంతటన్. 60
- క. ఆరాచతబిసిపీనుఁగు, నారయ బీతెలుఁగనట్టిడైన వఱంఁక
 గోరికఁ గని తనలోనం, జేరుచుకో నంటరానిజేజే కగునో. 61
- వ. ఇట్లు పీచుం గై యతండు పడియుండినంత. 62
- చ. ఉసురొదలి చ్చడిన్ విడిచి యుప్పురవీదికిఁ బోవునప్పు డా
 నిసువురు నెమ్మది నిల్చిని నెయ్యము పెంపున నుండెఁ గాన న
 ప్పున చెడియున్నతేడు కడుఁగొలులపాలయి పోవ వెండియుం
 గనవును మెక్కు నిట్టి యయి కప్పికీ బుట్టెను దొంగితెల్వితోక. 63
- చ. కడుపున నున్నయప్పు తనకాళ్ళను జేతులు మేల్గదల్పు రా
 కడగొనఁ బ్రేవులుఁ బొరలు నంతటఁ జుట్టుకొనంగ కుళ్ళున్లులోఁ
 బడి కడు నెమ్ము లొత్తి వెతపాలయి యిట్టినిసుంగు తెల్విమైఁ
 గడువడి బమ్మరిల్లెఁ దనకర్జముచేతఁగ దల్లడిల్లుచున్. 64
- తే. తల్లికడుపున నున్నప్పు దారసిల్లు
 వారి కాగొడ్డలోనుండి కారు మరుచు
 నేడ్చునట్లును గలుకటా యొతవంత
 యనెడునట్లును వివచచ్చు నచ్చెరువుగ. 65
- చ. వెనుకటిబొములందుఁ గఱివేల్పును గొల్చినవాఁడు గాన నం
 నున పుట్టియె పాడమి తోరపుఁడెల్వని బాచుకుండి లో

ననయము నట్టిబాము తన కప్పుడు కల్లుట కెంతయేనియున్
గనలుచుఁ బిమ్మటం బడుచుఁ గాఱియ నొందుచు నేడ్చుచుండెఁబో.

ఆ. తల్లి పాలుగుడువఁ దారసించిన ముట్టె

పొడుగుచెంతఁ బెట్టి కొడుగుఁ గాని

కడుపు నిండఁ బాలు గుడువ నొల్లదు వెన్నుఁ

దలఁచు చొడలు మరచి నిలిచెఁ గాన.

67

మ. కదుపు ల్లట్టి కొలంబుసాములు గడున్ గారాబ సేపారఁ బెం
బొదలందు న్బొలమందు మెట్టుకొనుచున్ బోవంగ నాజింక పెం
పు దలిర్ప న్నడయాడ దంటి కనపు న్మూర్కొదు కార్కొన్నపె
ద్దది కోలుంబులి కాండ్రు కాండ్రు మని రాఁదాఁగొనిపో నెంచదున్.68

సీ. వడి మెట్ట దడు గెటఁ బడి చీమ చచ్చునో

యనుభీతునను బొలమంది నెపుడుఁ

గనవు మేయదు దాని కసురుగల్గెడు నది

తలఁ ద్రెంప నెంత యేడ్చెడునో యనుచుఁ

దెఱచి నీ రాన దేచిఁబుచ్చేవ నోటిలోఁ

బడి నల్లనో యని వెడఁదవగను

జేలదరికిఁ బోదు రాలి యెన్నులగింజ

లలకాపరికిఁ జెడు గగు నటంచుఁ

తే. దనదుకతమున నేటి కెత్తఱిని గొదలు

కలుఁగకుండఁగ నెండుటాకులును నెండు

గడ్డియను మేసి యిన్నినీ శృడ్డి త్రావి

బ్రదుకు నేవగించుచుఁ చనబామున కది.

69

సీ. తెఱనోటిమెకముల కిఱ వై నబలునీర

ముల కేగు నొకమాటు తలఁకు మాని

తనవారితోఁ గొండకొన కేగి తిరుగుదు

నుంకించి పడు క్రింద కొక్కమాటు

పెనుదారి దారసించినవాఁడనడుమ నీఁ

దక యులడు నొకసారి తల ములుగఁగ

నడవి నల్లడల నేర్చెడుకార్పుచిచ్చులో

నొగిఁ జొచ్చి పొరలాడు నొక్కతేవ

తే. తీగ కుత్తుక కుఱి గాఁగ నూఁగులాడు

నొక్కపరి పసరంబుమే నూడి పోన

జింకి యగునట్టిభరతుఁ డేవంకనైనఁ

జేలు వచ్చునె కుడు పెల్లఁ జెల్లకుండ.

70

క. ఇప్పిగిదిఁ గొన్నియేడులు, ముప్పిటిఁగొన్నట్టివంత ములుఁగుచుఁదొలిబా
మప్పటితెలివిని నొకనాఁడొప్పుగఁ దనబాచుగురిచి యుల్లమునందున్.

వ. మిగుల వగలం బొగలుచు నిట్లని పలవింపం దొడంగె.

72

మ. దొర లెల్లఁ దొర వంచు మెచ్చుకొన్లఁ గాఁ దోరంపులచ్చిన్ జగం

బరయ నే్వీల్లులఱేనితోడఁ బురుఁ డై య స్తుండి పెన్నేలకుఁ

దొరలం జేసి కొమాళ్ళనుం దబుసు లేత్రోవం దగం జేరి రా

నిర వత్తోటగ నుండి రాతబిసిన్ యి ట్లేతిఁ గా దయ్యమా.

73

క. జింకం బెంచినకతముర, గొంకక నాతబమ, నేటఁ గొట్టుకొనిచనెన్
బొంకక పెడి యిటు లై తిన, యింకిట నే నేమి యగుదు నెఱుగం గట్ట.

ఉ. ఏటికి నేటికి న్మునుఁగ నేగితి నేటికి నీట నుంటి నే

నేటికి లేటిపిల్లఁ గని యింపుఁ బట్టితిఁ బుట్టె నంచు న

జ్జేటికిఁ బెంచినాడ మఱి యేటికి మాటకఁ బ్రేముడింతు ని

కేటికి నెవ్వగం బొగల నేదియుఁ దప్ప ద దెట్టిమేటికిన్.

75

వ. అని మఱియు నా కాలేడిపిల్లకతన నిట్టిబా మెత్తి బాములం బడఁ

గల్గె విడుపువేరితానకంబు దూరం బయ్యెఁ గదా ! యని యంగ

లార్చుచు నొక్కనాఁడు తన్నుఁ గన్నతల్లిం బాసి యొకఁడ తొల్లింటి

పులహనుఁ కిల్లగునల్లతోటకుం బోయి యం దామే నూడిపోవ

నవము నెమకుచుఁ బున్నె మిచ్చు నచ్చుం బగునాయేటిసీటఁ గ్రుంకు
లిడుచు నిచ్చలుం బాడిచెడిప్రాద్దుర కెట్టయెదుట సాగిలఁ బడి
మ్రొక్కుచు చాలుఁబండ్లు కొమ్ములకొనలం గ్రుచ్చి తెచ్చి జడదా
రులకడఁ బెట్టి కొలుచుచుఁ గొమ్ముకొనల వారిమేనికంఠూతిం
బొపుచు నుల్లంబున నెల్లవేల్పులకును మ్రొక్కు లిడికొనుచుఁ గడు
నేమంబున నుండె నంత.

76

శేష కుమ్మూట

- చ. అడవుల వేటకాఁ డొకరుఁ డల్లకఁ బెంపుచుడిక కొమ్ములన్
వెడఁ దగిలించి వెంటఁ గొని వేటకు మెట్టుచు నిట్టి నట్టుచున్
జడచువడ న్నడల్ దిరుగ సాగెడు నాభరతుడు నాఁగఁ బొ
ల్చెడుచిరుజింకఁ జూచి తనజింకచు బో నుసి కొల్పెఁ గొల్పినన్. 77
- చ. అదియును గొమ్ములం గలుగునల్లికతో పడి నేగుదెంచి మో
మది యొకయోరఁ జేసికొని యక్కడ నేలనుఁ గాళ్ళ దువ్వచున్
గొడుగక ముట్టె ముట్టెయుచుఁ గొల్పుఁగఁ గొమ్ములఁ గ్రమ్ములాడి య
య్యదనున గొం తుం బడఁగ నచ్చిటుజింకనుఁ లాఁగె నీడ్చుచున్. 78
- మ. పొగరుం జెందినవేటయిట్టి తనకొమ్ముంజిక్కుముం గుత్తుకన్
దగులం బెన్నడి నీడ్చుచుండెడుతఱిం దబ్బిబ్బునుం జెంది యా
బిగువుం దప్పినవెట్టియిట్టి పుడమి స్పీరంబునుం జేవ లే
క గుభుల్లంచును సద్దుగాఁ బడియె మే ల్లలెం గదా యం చొగిన్. 79
- మ. పడి దయ్యంబుఁ దలంచుచున్ దరకు మే న్వాయగ నొనజ్జ ప
చ్చెచు నంచుం గడునంతసింపుచు మదిం జేడ్పాటు లే దా బో
కడగం డ్లికిటఁ దీతె నేను విడుపుం గామ స్సరే మేలు మే
లడియాన ల్దగఁ బండఁ జేసె నిట నాహా! వెన్నుఁ డం చున్న చొన్. 80
- ఉ. బజ్జను చప్పుడు లొవ్వడమ బాకులజోకగ నన్నతొలపై
జిజ్ఞును బుస్స మంచుఁ గడఁ జేవమెయిం గొని గంధకొన్నయా

యిట్టే వడి న్వడి స్కడిమి నీచ్చుచుఁ బోవుడు మేనినెత్తురు
జట్టని కాళ్ళు జారి పడులాగునఁ గాలువ గట్టై నయ్యెడక. 81

ఆ. తొలుత మేనితోలు తుకతుకలై పోయెఁ
గారె నల్ల కండకండలుగను
బుడమి నెమ్ములెల్లఁ బూడిపొడియై రాలె
నిట్టి నిట్టి యీడ్చు చేగుతటిని. 82

క. ఆయంగలార్పునంబడి, పాయక యున్నట్టజింక పలుతెలుగుల నౌ
నాయది యంతయు మేలని,యే యుండెను గొని వగవ దంతేని నుదిన్

తే. ఇంచు కాత్రము పశివపై నెంతయేని
సుకము గలిగెడుననుమాట మోప్పు డెలసి
యెఱుకఁ గలిగినజింక లో నేల వగచు
మగనితో నగ్గి బడునకి వగచికొనునె. 84

వ. అట్లు చియ్యఁబట్టి కావరంబున నున్న గండుటిట్టి యీడ్చుకొని పోవం
బోవ ముంగఱ గండకియేఱు దారిఁ దారసించినం గని యాజింకతేఁ
డాయేఱు పున్నె మిచ్చుం దాన ముగితి గందు నని గిజగిజం గింజు
కొని తన్నుకొనుచుం బెనుఁగులాఁడి నీటం బడి కొట్టుకొనుచు నను
వులం బాసె నప్పు డావేటకాఁ డరుగుదెంచి యుచ్చు విచ్చి నేలంబడి
పొరలాడుటం బాడుపద డై పనికిమాలినయాబొందె నందునన విడ
నాడి యెటయేనియుం బోయె ననినఁ బుడమితేఁడు దబిసితేనిం జూచి
యి ట్లనియె. 85

మ. జడదారి! భరతుండు జింకయొంటిని జాలించి తర్వాత న
వ్విడుపుంబేరెఁటితాన మందెనొ కడు న్విన్నాణముం బొపుని
ప్పుడమి న్సెండియుఁ బుట్టెనో తెలుపుమి పోలించి నే నాలకిం
చెడు నిచ్చుం దగి యుంటి నాఁగ ననియెం జెన్నారఁగా నాతఁడుక.

క. పుడమిదొరా! మెకపుటాడల్
విడనాడి యతండు ముగితి వెలుంగక మఱియున్

బుడమి బాటుగొలంబున

బడి కడుఁ బడరానిసాల్లు పడియె నివ్విచుమా.

87

ఆంగిరసుడను ప్రాహ్లాది పుత్రాంతము

తే. మున్ను కలఁ డాంగిరసుఁ డచుపుడమివేల్పు

వేల్పులను జన్మముల మెక్కఁ బెట్టి

మెటి నోమాసి నగఁ దొలియున్నగముల

నరసి తబ మొసరించెడువట్టవాఁడు.

88

సీ. నడిచేయి' యగుదాక విడువక చ్చల

వల్ల వేయించి ప్రాఁబలును వెల్ల

వెన్నునిఁ దలపోసి వెడన్పురం చేసి

వేగువజామున వేగి లేచి

పదివేసములసాది మదిలోనఁ వలచి య

త్తఱ్ఱ గర్జములు దీర్చి లగినమాడ్కి

నినుఁగులతోఁ గూడి నెఱియూట నేటికిన్

జని యందు నీరాడి నందె వార్చి

తే. తొలిమినుకుత్తిల్లి నెదలోనఁ దలచి తలచి

వెన్ను వలకన్ను నేటికో న్భేన్ని చేసి

యింటి కరుడెంచి యగ్గల నెఱిగి వేల్చి

యాంగిరసుఁ డిట్లు నిచ్చ తెసగుమండు

89

క. అచ్చంపుగోనంబులచే, నిచ్చలు బజ లెల్ల మెచ్చ నెమ్మి మేయిం దే

జమ్మపడనశించుమెలఁగెడు, నిచ్చలవిడిఁగిరుఁగమది విడువక కడిమిన్.

తే. అతని కిద్దలు పెద్దము లందఁ బెద్ద

గరితయంచును దొమ్మండ్రఁ బరఁగుఁగొడుగు

కుట్టలును జన్న సకీయందా కూతు నొకతఁ

గాంచి పుడమి గాపుర మొసరించు నతఁడు.

91

వ. ఇట్లాడన్నిగట్టు కాపురింబు నేయుడు సుస్సుమ. 92

మ. బరునై తోచినచింకమేను విడి బాపం నైతనావృతనే
పరికింపం గడతేలు బాము లనుచు బాటించి లో నెంచి యా
భరతుం డంతట బున్నియంపుగనియై బాగొందుచున్నట్టియాం
గిరసుం నూడినచిన్నచేడకడు పన్లెప్పైఘోష జేరె గా. 93

చ. కడుపున నున్నయన్న తనకల్లినబామున నూర్చి యెంతయే
నడలుచు దేవరా! యుచు నాత్రము జెందుచు దొల్లితా నొగిన్
వెడ గయి చేసినట్టి పదివేలకు మించిన చెట్టచేతలం
దడవును దిట్టకొందు చను చా నిసి యం చతఁ డుండె నయ్యెడన్.

ఆ. జడనుపడినబుద్ధి గలిగినకొమరుడు
కడుపులోన జొచ్చి కడంగు గాన
నంచనడలచెలియ కాతటి నెంతయు
నడలు జడనుపడియె నాడునాట. 95

క. తెలివి యనుదిన్నెతేన, వెలుగొందెడుకొడుకు లోన వెలసినకతనన్
నెలలకు నొడ లయ్యెడల, దళదళ ముజొతి నలరెఁదగఁబరకింపన్.

క. సడుపడు చాబిలింబట్ట, న్నెడలెడునో యనెడువెడఁద వెలుపున బోలెన్
గడుకొనియారేర్పడు, స్పృడువెలవెల బాత్రమోముపొలఁతికిమిగులన్.

తే. నెలఁదిమిన్న పాల్గొనఁ బెరుదులకును
నడుమ నుండి లే దన నొప్పు నడుము మిగుల
బ్రబలెఁ గలవారినిర్వరఁ బట్టి నెవరు
వడసి చనుబీద జగమున బ్రలు టరుడె. 98

మ. కలదో లేదో యటన్న సందియమున గట్టట్ట లేకౌను మి
క్కిలియై లోచెను జగ్గొనల్ గజుగిం గేరు న్నడ ల్విన్ననై
యలరె న్నో మది వెల్ల నయ్యె మెఱుంగై యా హొప్పె మ న్నెక్కుటల్
గలిగె న్నాకి నూర్పు లగ్గలమునై కాన్పించె నట్లఁతికిన్. 99

ఆ. రేవఁ గూరుచున్న లేవనీన్బాలు

పెరుగు చున్నయట్టెపెద్దకడుపు

చెలఁగ మోసి మోసి నెలలు తొమ్మిది గాఁగఁ

గనియెఁ గొడుకుకుట్టఁ గలికిమిన్న.

100

బ్రాహ్మణజన్మము

చ. నెఱి లగనంబుచం బొడమి నిద్దఁపుజోతని వెన్నుచున్నయ

చ్చిఱుతిను మంత్రసాని తనచేసురియం దిగ బొడ్డు గోసి పో

గరితలు లాల వోసి వెనుకం బొడితోఁ బొగ వేసి యుయ్యెలన్

బఱచిన మెత్తల న్నిలిసి పాటలు దీటుగఁ బాడి రూఁచుచున్. 101

చ. పురికొని బమ్మరంచ నొకపు ర్వది యెన్నెమ వచ్చి చెక్కిఱుల్

కరకఱి నొక్కి చంపెకొనుఁ గందు నటంచు వెర న్మఱి న్మఱిన్

బఱపుచు నల్లుచెట్టుకత బాపనికూఁతురు మాలపెండ్ల మం

చరగఁడె కర్వదాటుపరు లాడుచు నుండ్రు నెలంత లచ్చటిన్. 102

ఆ. గాలి దూలి సోకి కందు సెడక యుండఁ

జల్లి బూదె వేళ్ళు వెల్లగులును

నూటి పొగలు వేసి నోములు నోపించి

పురిటినాళ్ళు పదియుఁ బోకడుచి.

103

కి. మఱిబారసాల నొనరిచి, భరతుం డని పేరుపెట్టి బంగరువున నాం

గిరసుండు పాలు పెదవులఁబరఁగం దగులిం చెఁ దానుబడఱుకతోడన్.

వ. మఱియునం గలపండువులెల్లఁ గావించుచుఁ దల్లిదండ్రులు దమబండు

గులపిండుతో మొఱుకొనునంతసంబున నిండుకొని యుండి రంత. 105

శా. కన్ను ల్విచ్చి కనండు గిల్లు లిడినం గార్కార్య నం డుగ్గునం

జన్నుంబొ లిడఁ బోవ నావనఁ డొగి న్నాల్సేతు లాడింపఁ డే

నన్ను లూనిన నవ్వఁ డెప్పుడును తొచందంబునం బండు లో

వెన్నుం జూచుచు నుండఁ గానఁ గడుతెల్వొం బుట్టునప్పట్టియున్. 106

చ. నిసువుచు గాలి సోకె నని నేర్చునఁ జేతుల రచ్చుఁ గట్టియున్
 బసుమము మేనఁ జల్లియును మందులు మ్రాఁకులు నూటి పోసియున్
 విసువక వేయరానియవి వేలను జేసియుఁ దల్లిదండ్రు ల
 దైవ విత్తయైనవారయిరి దేవరచెయ్యల కట్ర ముండునే. 107

వ. ఇట్లుండియు నబ్బుడుతం డెఱ్ఱ యొక్కచందంబునంబెఱిగి పెద్దవాడై.

బాల్య వ ర్ణ న ము

సీ. విద్యెఱు లొనరించుఁ బ్రాధుకంటిని నిల్చి
 కొలుచుట లనుచును దలఁచుకొనుచు
 దప్పటడుగులు వేయుఁ దరిగట్టువారికి
 వలఁగొనటలు నాకుఁ గలిగె ననుచు
 నత్త తాత యటంచు నాడు నల్లనివేల్పుఁ
 గైవార మొనరించుకరణి యనుచు
 గొమ్మలఁ గొనియాడుఁ గమ్మవిల్తునితండ్రి
 కగురూపు లన్ని చ్చే దగిలె ననుచు

తే. అతని నెప్పుడుఁ దలఁచుచు నతనియందె
 తనదునెమ్మది యంతయుఁ దగులుకొలిపి
 తెలివి గలుగుటఁ దొంటిబాములను దెలిసి
 బీతుఁ గొను బత్తుఁ డగుఁ గానఁ బెరిమ నతఁడు. 109

క. తల్లీ! యని దండ్రీ! యని, తెల్లముగాఁ బిలుచు వారిఁ దేలింపంగా
 నుల్లంబున జగములకని,యల్లనఁ దొలిదొల్తననుచు నాభరతుఁడొగిన్.

ఆ. సంగడిండ్లు చిఱుత లంగడి నాటల
 నాడఁ బిలువ నాతిఁ డాడ నిలక
 నక్కటకట వీర లడుగునఁ బురువుల
 నలఁగఁ దొక్కుదు గని తొలఁగి పోవు. 111

ఆ. ఓనమాలు తండ్రి యొయ్యన వ్రాఁయింప
 నొజ్జకడను జదువ నుంప నతఁడు

జడనువడినవానిచందంబుఁ దోఁడఁగఁ

జదువఁ డన్ని తొల్లి జతన మగుట.

112

వ. మఱియు నిట్లు పిచ్చియుఁ జెపుడును మూఁగయుం గ్రుడ్డియుం గలిగి
జడనువడినవానిమాదిరిం జూపుచు జడభరతుం డనియెడు విరుధ
పేరుం గాంచి కించుసంచునఁబెద్దమొట్టి మొఱుడు తెఱంగున నున్నను
గన్నవాఁడు గాన నాంగిరసుండు ప్రేముడిం బెంచుచు జన్మిగట్టులకుం
జేయనగునట్టిచేత లన్నియు వరుసతోడ నడపించి వడుగుం జేసి
నడవడికలనేర్పు గదుర విడ్డెలం గఱపుచువచ్చిన నిచ్చలే నుండియుం
దండ్రియానతి నన్నియుం గఱచి కై కొని యతిండు విను నట్లు తల
తోడం గూడినతొలిమినుకులతల్లి నేమంబున నుడువుచుఁ దొల్లి
వచ్చినవాఁ డైన మఱియుఁ దొల్లింటినలుకుల వల్లవేయుచు న్నల్లల
వేల్పుచు వేల్పులం గొల్పుచుఁ దల్లిదండ్రుల సంతసవెల్లిం దేల్పు
చుండె ననిన విని తరువాత కత చెప్పు మని జడదారులు సూతు
నహగుటయును.

113

ఆశ్వాసాంతము

మ. ఎటఁ జూడం దనపేరు తేజ ననమే యింపొందున స్థలించి య
క్కటికం బేర్పడఁ బేదలన్ మనుచుచుం గావించుచుం గోర్కు లెం
తటికై నం దగి నేల నేలఁ గడుజాణం డైనమారావువేం
కటసూర్యుండు పిరాపురంబుదొర వేడ్కం దేలి మే లందుతన్. 114

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీ మహామహోపాధ్యాయ, కలాప్రపూర్ణ, కవిరాజ,

కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి

ప్రణీతంబయిన బ్రహ్మసందేహము

నచ్చతెలుఁగు ప్రబంధంబున

ద్వితీయాశ్వాసము

బ్రహ్మసందం - ౨

తృ తీ యా శ్వా స ము.

క. సిరి గలరావుకొలంబున, గరగరికం బొడమిపుడమికలికికి దొరయై
 పరఁగుకుమారమహీపతి, కరమరు దగుపేర్మితో జగంబునఁ దనరున్. 1
 వ. ఆలకింపు మవ్వలికత శుకుందు పరీక్షితునకుం జెప్పినట్లు సూతుండు
 జడదారుల కిట్లని చెప్పం దొడంగె. 2

మ. వెడఁ గయ్య న్నడు గై నపిమ్మటఁ గడున్ విన్నాణ మావిడ్డెలుక్
 నడవల్లం దగ నేర్చి యట్లు తమకుం గాటంబుగా సంతసం
 బడరింపం దలిదండ్రు లక్కొడుకునం దల్లపు చాలంగఁ బ్రే
 ముడి త్రొట్టింపఁగ నుండి రింటివను లాముంబుత్తురు వీర్యంగన్. 3

ఆ. ఇటులు కొన్ని నాళు లెసకమెనఁగ నాంగి
 రసుండు నతనిసకియు నసము మీఱఁ
 గన్నకొడుకు లూడిగము నేయ నుండియు
 నునికిఁ బాసి చనిరి యొక్కనాఁడు. 4

భరతుండు విరాగియై యింటిపనులను తీర్చుట

వ. ఇట్లు కన్నవా రడవుల కరిగినవెనుక నిల్లు చక్కఁ బెట్టుకొనుచున్న
 సవతితల్లికొడుకు లెల్లరు నీనున నాభరతుని విద్వేలం జనువ నీయక
 యింటిపనులయందు నిలుపుటయు నతఁ డెప్పటిం యట్ల వెంబరవిత్తు
 వలె నై మెలంగుచుఁ దమవారు చెప్పినవియెల్ల నేమరక చేయుచు
 నిలుఁ దీర్చుచుండె నప్పుడు. 5

నీ. వేఁగునప్పుడు లేచి బాగుగ నిల్లు వాఁ
 కిట్లు వీదులు నూడ్చి నీళ్ళు చల్లి

యరుగులు గుమ్మము లఱలు నుద్దకిఁ బెండ
 నలికి మ్రుగ్గులు పెట్టి పాలుపు మీఱ
 బోలెలు చెంబలు ముంతలు వెలిచియు
 నిల్లువట్టినపాచినీళ్ళు మోసి
 మడిదోవతు లుదికి పడినన్నిమడినీళ్లు
 వడసి యెల్లరకును వంటఁ జేసి

తే. యెనుక నెంగిళ్లు లెత్తి బల్బేడఁ జేసి

వడ్లు దంచి పిండి విసిరి పప్పు చేసి
 సంజదివ్వెలవనిఁ దీర్చి సరగ వండి
 యాడవనులు చేయు గెడవ కతఁడు గడఁగి.

6

నీ. దొడుకులపా ల్పిండి తొడి మేపుకొని వచ్చి

పుల్లెలు గుట్టి గొడ్డళ్లు వంట
 కట్టెలు గొట్టి నాగలి దున్ని గుద్దలిఁ
 ద్రవ్వీ పొలము దొడ్డిఁ దనరఁ జేసి
 కూరగాయలచెట్లు గొలిపి గనిమ లెల్ల
 మునుఁగ నీటను జేతిమోట లాఁగి

చేలఁ గలుపుఁ దీసి నాలుగుపెడలను

వెలుఁగు చక్కఁగఁ బెట్టి పిట్ట గాఁచి

తే. తను బవలు రేయి గడి యేని గునుక కిల్లు

పొలము నరసి కాపాడుచు మొనసి యన్ని
 పనులు నన్నలయానతిఁ బొటుపడుచు
 సలుపు నిచ్చలు రిక్కసిచంద మమర.

7

వ. ఇట్లతం డెడతెగక యింటిపనులయందు మెలంగుచుఁ చేతకానిరెండు
 కాళ్ళపసరంబు లగువారిచేఁ బిచ్చివాఁడు వెట్టివాఁడు గ్రుడ్డివాఁడు
 జడ్డివాఁడు నని పిలువం బడుచు నందులకుం దగినపలుకులం బలు

కుచు మంచిచెడ్డ లగుతినుబడుల నాలికకు సరిచవులఁ దలంచి మెన
వుచు నెందున నించుక ప్రేముడి సేయక మెలంగుచు లోపల నెడ
తెగనిసంతసుబున వెలుపలి వన్నియుం బనికీమాలిని వని తెగడుచు
నేను నాయది యనునది చెందక యెండకు వాస కివమునకు నోడి
పైఁ జీర గప్పక గొప్పయెద్దుబలె బలిసియు మెత్తిని గానిమేచు గలిగి
నేలం బండి దుమ్మునం గప్పఁబడినమంచిమానికంబు పోలికం కను
బడనిబమ్మ తేజ గలవాఁడై మైలచింపి మొలం జుట్టి మసిపాతి లగు
జన్నిదంబులఁ దాల్చి జడనువడినవానివలె నుండి తమవారు పొలము
పనులయం దుంచిన నందు గీడుమేల్పు హెచ్చుకుందు లెఱుంగ
కుండి యముక తవుడు తెలికపిండి పొట్టు నిప్పటి మాడు డబ్బెడ
లోనుగాఁ గలయవి జేజేలబువ్వపగిదిం దలంచి కుడుచుచు నిలిచి
యుండె నట్టియెడ.

8

- చ. లిడవిపొలంబునందుఁ దమయన్నలపంపున జొన్న చేను తా
నెడపక పిట్టఁ గాచి నవ లింటిపను ల్నెఱవేర్పఁ బోయి రే
నడి యగునట్లు వెండియుఁ గన న్మెయిఁ జింపియు లేక మోడులా
గడరెడు మందునందు ససి నారయవచ్చుచు నుండు నిచ్చటన్. 9
- వ. అప్పు డొకనాఁటిరేయి.

10

భరతుని నువ్వజంతువులు హింసింపఁ బోవుట

- మ. ఒకవో బెబ్బలి శాగియుండి వడిగా నొక్కంజమై వచ్చి వా
నికీ వెన్నం జెయిత్తి యీడ్చుకొనుచున్ రెం డంగ వేయంగఁ బో
యి కడుం గాలినయుక్కుతుండుబలెనై యింపొందుమైచేవ నా
గక కోఱల్ వడి రాలఁ గూలఁబడి వెన్నం జచ్చెనో నాఁ దగెన్. 11
- తే. కట్టెలకు నేగ నడవిలోఁ గాఱుట్టెను
వడిగఁ జనుదెంచి పడఁదొట్టి యడుగున నొక
కాలు వ్రొక్కి తొండమునఁ బై కాలు వట్టి
యతనిఁ జీల్చి బోఁ దెగెఁ దొండ మడరుబలిమి.

12

- ఆ. కాఱుదున్న తనదుకోరకొమ్ములఁ గానఁ
దిరుగువానిమేను దెఱలఁ బొడిచి
చెవులపిల్లి యనుచుఁ జెప్పంగ నగున్లు
బోడి దయ్యె వాడి పోడుము లటి. 13
- ఆ. కారుకోన నొక్కకాఱుటెలుఁగు వానిఁ
గాంచి బొబొబొ యంచుఁ గలియఁ బడఁగి
వచ్చి బమ్మతేజు చిచ్చు నాఁ దోఁపఁగి
వెఱచి పఱచె వెనుక వెనుక దారి. 14
- క. త్రాఁ చొకఁడు వానిమీఁగా, లేచినపగఁ గఱచి కోటలెల్లం డుల్లన్
వేచట్టు నడిన కై వడి, దోఁచె స్దనబోనియునురు తొలఁగినదానన్.
వ. ఇట్లు దయ్యంబుచెయ్యి పెంపున నేయడవిమెకంబులకున్ జడియక
తొల్లింటిజొన్నచేను రేబవలు విడువక కావలియుండునెడ నొక్క
నాఁడు. 16

భరతుని సత్తికి బలి యియ్యఁబోవుట

- ఆ. కలఁడు వీటియందు బలిజకొలంబున
కొడయఁ డటఁ బటెలు వడి గలాఁడు
సిరులఁ జాల జెంది చెలఁగువాఁ డెప్పుడు
పాడిపంటఁ గలిఁగి ప్రబలునొకఁడు. 17
- ఉ. ప్రోలివటే లతండుఁ గడుపోడిమిమై సిరు లంది యుండియుం
జాలఁగ బిడ్డలం బడయఁ జాలమి నౌవలవంత గుందుచున్
వేలుపు లడ్డుపెట్టి రట వేయగుచేతుల సత్తి గొల్చినన్
మే లగు నంచు నూరికడ మించిసకోవెల కొక్కరాతిరిక. 18
- క. చని నేమ్యంబున సత్తి, గొనకొని పూజించి తనకుఁ గొడుగుల నిమ్మం
చనివేడిననెనాయమ,యునుబడసెదుమానిసిబొలియొనఁగుచు వేనిన్.
ఉ. అపలు కాలకించి మదియం దపు డెంతయు సంతసించి య
క్కాపుకొలంబువాఁడు తనకావలివారలఁ బిల్చి మొక్కడే

నోఁషికతోడుత న్నైమకి యొక్కనిఁ దోడ్కొని రం డొకింతలో
నే పరికించి మీరు, బాలి యిచ్చెద సత్తి నేను వేడుకన్. 20

క. అని యాన వెట్టె వారలు
పనివిని యొక వోట నొక్కబలుమానిసిని
గని కొనిపోయెడుతటి న
య్యనదలఁ గికురించి పఱచె నాతఁడు కడిమిన్. 21

క. వా రారేఁకొటిలో, బాజెడునాతనిని నెమకి పడయఁగ లే కా
సూరునిబీతునఁ దిరుగుచు, నారసి రొక వోటఁ బొలమునం దాభరతున్.

ఆ. అరిసి పట్టి యతని నయ్యారె! యీబాప
నయ్య చియ్యఁ బట్టి యలరు వీనిఁ
జూచి సంతసించుఁ జూ మనయొకయండు
నొడలిన్లు సత్తికడుపు నిండు. 22

ప. అని కులుకుచుం దశిమి తోడుకొని పోయి తమయేలికకుం బాడ
సూపిన నతం డింతింతనరానిసంతసంబునంబొందెనంత నతనిబంటు అతని
కిం దలయంటిపోసి పసపుపూసి క్రొత్తపుట్టంబులు గట్ట నిచ్చి మేన
గందం బలంది పూలదండలు మెడనిండ వైచి నగలు వెట్టి మంచి
బువ్వం బారగింపం బెట్టి తమలంబుఁ జేయించి మంచియగరుసంపగి
యత్తరుతావి గుబులుకొనం జేసి పెద్దవాయిదంబులతో నూరేగి
చుచు దేవళంబుసకుం దోడుకొని పోయి యెదుటం గూరుచుండం
బెట్టి రపు డక్కాఁపువాఁ డామగమానిసి నెత్తుట సత్తి సలరింపం
దలంచి మంతరంబులు చదువుచుఁ దనచేతికత్తిం దూసి జళిపించుచుం
దల ద్రెవ్వనేయ నుంకించె నంత. 24

భరతుఁడు ప్రసాద సంతసించుట

చ. తనతలఁ ద్రెవ్వఁ జేయు నని తా నపు డెంచియు నించుకేని బీ
తినానిది యెట్టిదో యెఱుంగ కాభరతుం డెద సంతసించుచున్

గసలకి వారలం దనదుగారవపుంజెలు లట్టై తొడుచు

గనుగవ మూసికొంచు మదఁ గగ్గొనుచుఁడె గడంక వెన్నునిన్. 25

వ. అంత నాకొలలమ్మయు నెల్లయునులదాల్పులయంచును వేరంబు లేక
చెలిమిం బొప్పుదు బమ్మం గనునాపుడమివేల్పుతేజఁ జూపి నదిది
యైనం దనకెట్టుపోయి యెట్టు వచ్చుచో యచటేతున గడగడవడంకచు
నతని నెడఁజేసి మిగులనీనున హుమ్మనుచు నొక్కకేకైచి చెడుగుటై
పాటునిం జంపునానాలవజాతి వానిని వానివారినిం బిలువఁ జేరులే
కుండు నట్లు జంపి తినుచు నాటలాడుచుండె నని వెండియు. 26

చ. ఒరులసిరుల్ చెడం గొనియు నొక్కకుం గి యొనరించుచుం గరం
బరయక బొంకులాడియును నాత్రముఁ జెందెనువారి మాటియున్
గరకటి యైనవాఁడు సిరి గాక తనంతన వేఁగి చచ్చెడున్

దొరఁ గొనివానివంగడమునుం జెడి మ్రగ్గెను నిక్క మింతయున్. 27

క. ఒకరికి నెపు డె గ్గొనరింపక తనత్రోవం దనుజనువాఁ డేగొద లం
టకసిరులందులఁదూగుచు, నుకముగనూతేండ్లుబ్రతుకుసొంపుదలిర్పన్.

వ. ఇందుల కక్కాపుజేఁడును భరచుండును దార్ఘాణం బని మఱియును.

ఉ. అత్తటి నేలవేల్పు మదియం దట బీ తొక్కయిత లేక వే
కుత్తుకఁ గోయ వచ్చి తను గుంజెడువారలయందు సత్రియం
దొత్తెడుం త్రియండుఁ గడునొప్పెడువెన్నునిరూపు నిల్పి లో
హత్రియ యుండుఁ గాని యినుమతయు నాత్రముఁ జెందఁ డియ్యగే.

ప. అంత నప్పాటుండు గుడివెలువడి పోయి క్రమ్మటం దొల్లింటిజొన్న
చేను గాయుచునుండె నట్టియెడఁ గొన్నినాళులు గడచినవెనుక
యొక్కనాఁ డొక్కపుడమిజేఁడు కపిలునిపలన నేను దా నైతి నను
తెలివి గలిగించుకొనునానం బల్లకి యెక్కి యతనిఁడకుం బోవుచుండు
మోఁతిగాఁడై తమయం దొక్కరుండు తెవులుగొంటై ఁడువఁ చాల
కుండుం దెలిసి చేనికడ నున్న భరతునిం బట్టకొని పోయి వీనిచే

మోయింత మని పట్టి మూపురం బల్లకిదండి వెట్టి తోలి నడపించి
రట్టి యెడ నతండుచు దనయోశికొలందిమోయుచు నడువ నప్పల్లకిం
దనకు మిగుల గుమలుపు దగులుటజేసి పుడమిజేడును. 31

క. కుదుపుర నటు నిలు కదలుచు

దుది కందుం బోర్గఁ బడియుఁ దొడిబడి మజియుం

బదిలముగ లేచి నెండియు

గుదుపున్ సైవంగ లేమిఁ గుతిలం బడుచున్.

32

వ. బోయలం యిరి యిట్లనియె.

33

చ. ఉడుగుడి బెస్తలార నడ యల్లముసం దళు కింతయేని లే

కడుగున మిట్టపల్లముల నారయ క్ట్టలు మీరు బిట్టమై

నడచుట మేనికి గుదుపు నాటెడు నెంతయు నిందు నిల్వఁగా

గడగడలాడుచుంటి నిటు కల్లుట కేమికతంబు చెప్పఁడి.

34

వ. అనుటయు నాబోయ లిట్లని రహస్య యియ్యది మావలన నైచది

కా దీనాలవవాఁడు మంచిగ మోయ నేరండు గావుర మేమును నీత

నితోఁ నొటివారము కావలసి వచ్చె ననినం బుడమితేఁడు పెద్దలఁ

గొలిచినవాఁ డియ్యచు నాగనికినకం గనకనలాడుచు నెఱుకఁ దప్పిన

వాఁడై నీలు గిప్పిననిప్పువలె నెఱుంగ రానిబమ్మతేజున నొప్పు నా

గొప్పనయ్య గని కిటకటంబడుచు మలంబు గా నిట్లనియె. 35

పటేలు గుఱతుని జెందనాడుట

చ. ముదుసలివాఁడ వీపు కనుబొమ్మలవెండ్రుక లెల్లఁ బండె మై

వదవదలాడు చుండె నిటు పల్లకి మోయుట డస్సి తాఁకటన్

బొదలెద వెట్టు కాళ్ళదువు పో నిను నిందులఁ బెట్టి మేము మో

యుదు మిఁక నిల్వ్వి ఓహ చునుదు నొయ్యన మేలములాడఁజొచ్చినన్.

క. విని విననియట్లు పాఱుఁడు

కనలక మారాడ కట్లు కనుమోడిచి తాఁ

దనదారి నడచుఁ బల్లకి

తనమూపున నొరసి మిగుల తబ్బి బ్బిడఁగన్.

37

వ. అంత నాబాపనరతనంబు తనకుం గడవఁగిది యగునాబామునందు నేను నాయది వీఁడు నావాఁడు వాఁడు నాసూఁడు ననునవి విడిచి యచ్చంపు తెలివి మెయి నా బమ్మం గనుచు మాటాడనినేమంబున నారాయనిపల్లకి మోయుచు నడచుచున్న వెనుకటివలెఁ గుదుపు గనురు టుడుగకునికింజేసి యీసున నతండు వెండియు నిట్లనియె. 38

ఉ. చావఁగ మోదెదం బ్రదికి చచ్చినయట్టివెడంగుబోయ నీ కావర మిట్టులుండినది గా తగు నాదగునాన మీఁటి పో నీ విటు తప్పుగా నడతు నీచెడుపోకలు మాన్పి మంచిగాఁ బోవఁగ జేయువాఁడ నని మోటుతనంబునఁ బల్కె నల్కమై. 39

వ. అట్లు రాయండ్ల ననుగరువంబున గ్రుడ్డివాఁడై మూడుచెడుగొంబులఁ బెఱుఁగుచున్నయతనిచెడ్డమాట లాలసించియుఁ గడునోపిక గలిగి తెలివిచూపున వెలుఁగుచు నిద్దంపుబమ్మరూపై యెల్లబూతంబులలోన నున్నవాఁడు తానయై యున్నయన్నేలవేల్పు త న్నెఱుంగక కాటు లఱచుచున్నయాతేని జూచి యిట్లనియె. 40

ఆ. పుడమితేడ నీవు నుడివినదంతయు

నిక్కువం బెడంద నిలిపి చూడ

నెట్టిబరువు లైన నీచేనికే గాని

నాకుఁ గలుగ నేర వాకళింపు.

41

వ. మఱియు లావునన్నంబులు సుకము తెవులులు ముదిమిచావు లీను సంతసంబులు నిదురమేలుకొలుపులు నేను నాది యనుటలు లోనగు నన్నియు మేనితోడం బుట్టు దానితోడన పోవుఁ గాని నాకుఁ గలుగ నేరపు నేన కా దీజగ మంతయుం బ్రదికి చచ్చెడునట్టియదియే గావున నన్ను వేతె యనం బనిలేదు. ఇతండాడయం డీతండు బం టనునది

పలుతెఱంగులపనులవలనంజేసి మేనులకుం గలుంగుం గాని యునురు
లకు లేకయుండు నని వెంజియు. 42

భ ర తు ం డు ప్ర తి ప ప న ం బి చ్చు ట

చ. దొరగరువంబున న్నిలిచి తోరముగా నను నీవు దూఱుచుం
గరగరిక న్నెలంగఁ దగుఁ గా యని సిచ్చ యొనర్ప బూన ని
త్తటి వితకాని యింతయిన దానను మే ల్గుమకూఱునోటు వే
దుఱయిన నాకిడం జవిటితో నగునేలను విత్తు మొల్పునే. 43

వ. అని పలికి యొర్పుగలడెందంబుతో నాజడదారి తొంటిబాములయం
దలిపనులు మిగులుటంజేసి బరువునకు సైఁచి పల్లకి మోయుచుం
దొంటియట్లు జనుచుండె నపు డెఱుకఁ గోరి చనునాదొర డెందంబు
ముడి విచ్చునట్టియతనిపలుకులు విని తనయుల్లంబున. 44

శా. బౌరా! యేమిది వింత యయ్యె! నిటు లే నాడంగ నిం పొప్పఁగా
మాతాడెం గన యీతఁ డెవ్వఁడొకొ తా మార్చేనితో వచ్చి నా
కాఱుల్ సైచినగొప్పవాఁ డొకఁ డగున్ గాదంటిమా బోయలం
దేరీ యిట్టిరు కల్గిరే యెరులు నే నేమేమి పొ ల్లంటినో. 45

పటేలు భరతుని కాళ్ళపైఁ బడి పొక్కిండుట

వ. అని ద్విస పల్లకి శిగ్గ నుఱికి యప్పుడమిదేవరయడుగులం బడి గరువం
బంతయుం దిగఁ ద్రావి చేతులు జోడించుకొని యి ట్లనియె. 46

శా. అయ్యా! యెవ్వఁడ వీవు? గోచియును లే కై నట్టివేసంబుతో
నియ్యోజం జనుచున్నవాఁడ వలమిన్నేర్దొల్పవో వేల్పవో
నెయ్యం బొప్పఁగ నన్నఁ దేర్చుటకునై నేఁ డిందు జూట్టినా
నెయ్యం పొకపిలుండవో తెలిపి నానేరంబు సైరింపవే. 47

చ. ఎఱుంగక మోతలో నిలిపి యెన్నియొ కాఱులు వల్కి దూటియున్
గరకరి దప్పుఁ జేసితిని నాదగునేరము లెంచ కేలు మే
మెఱవను బ్రొద్దుచూల్లుదెకు బెద్దగరంబున కగ్గికిం గరం
బరయఁగఁ బొఱుట్టులకు నాత్రముతో వెఱఁ జెందినట్లుగన్. 48

వ. అయ్యా ! నీవు తగులంబు విడిచి జడనువడినవడువున నుండి కన్ను
వడినతెలివి కలిగి మెలంగుచున్నవాడవు నీవలుకులు పెనుమినుకుల
కుం బురుడ్డై తలంచుటకును నుసుపుటకును దరంబులు గాక యున్న
యవి నేను గఱివేల్పుపొల్పునం బొడమిన కపిలునికడ బమ్మవిడ్డై
తెలియం గోరి చనుచున్నవాడ నీవు మాటురూపున నన్నుఁ బ్రోవ
వచ్చినకపిలుండవు గాఁబోలుదువు వెంబరవిత్తు లగునావంటిగేస్తులు
తపసిరాయలలోనికత లెట్లెఱుంగఁ గలరు నేను గాయఁ డనియెడు
గరువంబున విష్ణువీగుచు పెద్దలం దూటి గోడు మూటఁ గట్టికొంటి
నదిసీయక్కటికంపురూపునం దీటుగాని యొంటం గాను. ఎల్లర నొక్క
లాగునం జూచుమీ కీను గలుగ నేరదు. అనదల మగు మాబోటి
వారిం జెడకుండఁ గాపాడు మనిన భరతుం డతని కిట్లనియె. 49

భరతుండు ప కేలునకు నీతులుచెప్పి జ్ఞానోపదేశము చేయుట.

మ. ఒడయండా ! విను పెద్ద లీజగమునున్ హుస్థిక్కిగాఁ బల్కుచున్
విడుపుంబేరిటితాన మొందుటకునై వేడ్క ద్దగం గొందు గ
ప్పుడు నీవాడినమాట లెల్లఁ జదివెం బో యీతఁ డన్నట్టిపెం
పెడలె న్నీ వన నే ననంగ నెవఁ డే నేల్వాడనే ని న్నిహా. 50

ఉ. ఈవు దిరంబుగా నిలువ నెంచితివే కిద యీజగంబులోఁ
గావున నన్ను నెయ్యమునఁ గావుము పైఁపుము నేర మంచు లోఁ
గావరము దగన్ విడిచి కాళ్ళపయిం బడి వేడి తీవు మే
లీ విటఁ దప్పుఁ జేసితివే? యెవ్వరి కెవ్వరు ప్రోచువారును. 51

క. పల్లకి మోయించుట నని, యల్లంబున నుండఁ బోలు నోహా నీ కేఁ
దొల్లఁటి చెయ్యిలకతమునఁ, బల్లకి మోసితిని నీదుఁని యటఁగలదే.

క. కను గానక తొలిబాముల, నొనరించినవెల్ల వెనుక నొందఁగఁ దగు ని
ట్లన నొప్పుగాని చేయిం, పను జేయంజూయొకఁడుపరఁగునెచెపుమా.

వ. అని పలికి యూరకున్న వెఱఁ గంది యగ్గోచిపాతరాయనికి దండంబు
పెట్టి యారాయండు మఱియు నిట్లనియె. 54

మ. తెగులుం జెందుటఁ గుందుమానిసికి నెంతే మందు చందంబునఁ
దగచే నిక్కిలివేఁగువారలకు నెన్నం జల్లనీ రట్లు పెం
సృగ నౌసీసరుపెద్దసాముకఱవన్ బొ లేదీ యున్నట్టివా
కొగి నీప ల్కనుమలతరంబు తగనై యొప్పించె నోడేవరా. 55

ఆ. నన్ను గన్నతండ్రి నానందియము లెల్ల
నిన్ను నడిగి తెలియ నున్నవాడఁ
దనరఁ జెప్పు నేను దా నైతి ననియెడు
దారి నెనరుఁ దోపఁ దప్పిరాయ. 56

వ. అనిన సతం డతనిం జూచి గాయా ! నీవు రాయఁడ నను గరువంబు
నం బల్లకు లెక్కి తిరుగుచుండుటయె కాని యెప్పుడుం బెద్దలపేరొల
గంబులం దిరిగి నేర్చి యుండినవాడవు గావు. ఎల్లయునురుదాల్పుల
పిండునకున్ మనికి యగునీజగంబు బూటకంబున నొసరింపంబడియె
నిది నిక్కంబై యుండునది కా దని వెండియు. 57

తే. పుడమి నీవులచే నింటఁ బొసఁగుఁబనుల
వలన నెల నగ్గి ప్రొద్దులఁ గొలుపుచేతఁ
బ్రాఁబలుకులచే నెందుచే బమ్మ మరయఁ
దగదు పెద్దలఁ గొల్పినఁ దగినయల్లు. 58

క. ఓజమెయి నెప్పుడు పెద్దలఁ
బూజించుచు మంచిదారిఁ బోయెడువాఁ డా
తేజునఁ బొలిచెడువిషువుం
దాఁ జను నని ప్రాఁబలు కులతలలే వలుకున్. 59

మ. ఒడయండా ! విను మేచు దొడ్లి భరతుం డోహో యనం బేర్చి నొ
ప్పెడుతోడన్ దిగులంబు వాసి యడవిన్ వేఁగించుచున్ న్నాళ్లు లొ
క్కెడ నీ రాడుచు లేడిపిల్లఁ గొని యెంతే ప్రేముడిన్ సాదుటన్
బుడమిన్ లేడికిఁ బుట్టి వెండియును బాము లొప్పొందితి స్పొంటివే. 60

- చ. వలమురితాల్పునందుఁ గడు బత్తి మెలంగుచు నుంటిఁ గాన నా
 పాలు పఱియున్న మే నివ్విడిచి పుట్టితి నిట్టులు జన్మిగట్టునై
 తెలివి యొకంత కల్గుటను దిక్కుల వెన్నుఁడు దక్క- నొక్కఁడు
 గలుగఁ డటంచు నెంచుచు నొకండ మెలంగుచు నుంటి నిట్లుగన్. 61
- వ. రాయా! యెల్లవారలు పెద్దలం గొల్పుటంజేసి తగులంబులం బెడఁ
 బాసి తెలివి గలిగి సిరిచెలువునిం గొలుచుచున్నయెడ విడుపుం
 జెందుదు రని మఱియును. 62
- ఉ. ఇల్లనుకాటుకానఁ దమ రేదియొ కోరి మెలంగుచుండఁ దా
 రల్లన వచ్చి కోర్కు లనునార్వరు దొంగలు పున్నె మన్నిసా
 మ్మెల్లను దొంగిలించుకొని యేగినయంతట దిక్కులేనిదై
 యుల్లము పల్లటిల్ల గొగ లొందెడు మానిసిపిండు మోడుగక. 63
- తే. కాపురం బనునడవిలో నేవురూఱు
 నాలుబిడ్డలు నాఁబడునట్టినక్క
 లెల్లఁ జెలరే మానిసియెముక లెల్లఁ
 గొఱికి తిన వాఁడు పా డయి యును చచ్చు. 64
- తే. అడవిలోపలఁ గొఱవిదయ్యంబుఁ గాంచి
 యగ్గి గొన వెంట నరిగెడుచనువు దోఁవ
 నాలుబిడ్డలఁ బ్రోవ సా మ్మానఁ జెంది
 మెలఁగుఁ గలవారియిండ్లఁచలను వెడఁగు. 65
- క. ఎడ నెండమావులం గని కడుదిగ నీరాడునిచ్చఁ గాల్కొలఁదిం బా
 తెడుమొకములవడువున,నవ్వెడఁగులుకాపురమునేయవెడలెదరాడయా.
- క. ముక్కాలిముడుక లై నను,ఱొక్క-ము గడునిచ్చెనేని రోయ కతనికన్
 జక్కనికన్నెల నమ్మెద,రక్క-ట పాలసులు వారి నజ్జముఁ డవఁచున్.
- క. నీ కీకాని యొనంగెద నీకనుగంచువును బట్టి కడలేర్పు మనం
 పోకంత నందియంపడ, కాకట్టిడి చంప నుండు నవ్వాని నయో. 68

- క. కలుములుగలిగెడునచుచున్, దెలిసింపే. గన్న బిడ్డ నే జెలినే
బాలియింపవెనుకదీయరుతులువలువారలక బముడుచొసగుల్లార్చున్.
- మ. తెరువు ల్లోబుచు గన్న స్వేచ్ఛుచును బ్రాతిం జూద మె స్టాడుచున్
దరి దాటోలు లనెన్నియే బలుకుచున్ దా రెంగిళుల్ మెక్కుచున్
బరికింపం గలయట్టి చెడ్డపనులం బాటించుచున్ రొక్క మీ
వరుసన్ బ్రోగులు వేటి దాచ జెనటుల్ పా టుది పోకార్తు కా.
- క. పులిసంజుడైన మెనపుచు, గలుద్రావుచు నొడలుమఱచి కన్గనక యొ
ప్పలవారిం దూడెది రత్తులువల కిం దందు మంచిత్రోవలు గలవే.
- క. ఇరుగుంబారుగుల గరితల, వరుసయు వావియును లేక వడిజెఱచుచు నె
త్తటి గండకావరమ్మున దిరిగెద రవ్వారివెరు దెలిపిన జెడు కా.
- చ. చదివితి గై తం గట్టితిని చాల యసంబు గడించితిన ననున్
బదుగురు మెచ్చుచుండి రిక నాకు యిరు డొకరుండు లే డటం
చెద గరువంబునన్ మెలగు చెంతల నేనియు దండ్రి నేనియు
గొదగక దూఱుమోఱుకును గొద లంటక పో వ వెన్నియేన్. 73
- వ. మఱియు నట్టిదోసకారు లొరులు మాఱిన వగచుచు నాఁకలింగొన్న
వాఁడు గొడ్డుచెట్టుల నాసించునట్లు దోరలం జేరి కొల్చుచు దగఁ
గొని నీరులేనిపాడునూతిం జేరినట్లు పాలసులం గూడుచు మేను గాలిన
వాఁడు కాఱుచి దుట్టికికల్లు దాయలం జేరి బువ్వ గోరుచు సొమ్ము
నకై తల్లిదండ్రులు నన్నదమ్ములు లోనగుచుట్టంబుల పైనం బట్టి
చంపుచు నిట్లు పెక్కుచందంబుల జెడుపనులవలనం బవళ్ళును నిదుర
మొదలగువాసవలన రేలును బోకార్చుచు నొండేమియు నెఱుంగక
కాపురిం బనుగడ్డిగప్పినపాడునూతం బడి యిడుమలం బడుచు వేగి
వేగి తుదకు జచ్చి జమునివలనం గొదలంబడుచుండు రని నెండియు.
- ఆ. పనులకతన లచ్చి పెనిమిటిఁ దలఁపక
కాకి గ్రస్త కొంగ గములతోడఁ

బురుడు వచ్చునాలిబూతింబు లను జెల్మిం

గలసి చెడుచు వారివలన నురక.

75

చ. తలఁచిన నోకిలింత లగుదట్టపుదెట్టను గొట్టుకొంచు బ్రేఁ
గులు చరము ల్పొర ల్తనదుకుత్తుకకు న్మెయికిం గడంక మై
దళముగఁ జాట్టఁ బెట్టుకొన దారి యొకింతయు లేక వేఁగుచున్
వెలలఁ దలంబె పో పొలఁతిప్పెడుచన్ చెఱసాలయు దటన్.

76

తే. ఇరుకుత్రోవను వెలివచ్చురతిని యుక్కు
ముక్కులకుఁ బోనియెమ్ములనొక్కటలకుఁ
బట్టువాఁ డొందునంగద పోల్చి గూడ
వగపు పుట్టకపో దెట్టివానికై న.

77

క. గట్టా ! పుట్టంగ నగుని
క్కట్టులు వాఁ డెట్టియెట్టకట్టిడి యెనన్
జెట్టఁడు నాదాయకు నేఁ
బుట్టక పోవలయుఁ గాక పో యెఁమిఁదా.

78

చ. పుడమినిఁ బడ్డనాఁడునుత పోయెడుదాఁక గడేని సమ్మళం
బెడఁదకు లేక యాఁకలికి నేకటిన్ద్వర కెందు కెందు కె
ప్పుడును మెలంగుచున్ జెడుగుసోఁల నాఘులు వెళ్ళఁబుచ్చుచున్
వెడఁగులు మిత్తవాతఁ బడి వేఁగుదు రాజమువీట నక్కటా !

79

మ. పదియాతేఁడులపాయ మొప్ప మెయికిం బాటింప కెవ్వారినిన్
మదిలోఁ గావర మెట్లు పెచ్చి పెరుగన్ మానేదియు న్నావియున్
వదలంగాఁ బెరచేడలం దగిలి దున్నం బోలి తాఁ జెడ్డయై
తుద కేసారును లేక చచ్చు విత గాదో వానిపు ట్టేలికా.

80

చ. గరితలఁ బెండ్లియాడి చెలఁగన్ గొమరుల్ దగ నిల్లు దీర్చి కాఁ
పుర మొనరించుచున్ నుకము పొందెద మే మను సంతసంబుతోఁ
దిరుగుటె కాని దాన నగుతిప్ప లొకింతయుఁ గాన రయ్యయో
యరయఁగ గుండె జల్లు మను నయ్యవి వాకొనునట్టిపాటివే.

81

క. మడఁతులకేఁ గొడుకులకేఁ, జెడు గగువను లబ్బెనేనిచెప్పఁగ నవి య.

వ్వెడఁగులవేయగువారలఁ, బడయఁగ నెవ్వాఁడుగోరుబాబూ! చెపుమా

తే. అడరులేమిడి నై నఁ బేరాన నై నఁ

గడఁగి బొంకాడి యేనియుఁ గన్నపెట్టి

యేని కడు జూద మాడియే నెట్టలేని

సొమ్ము గడియించు నదె వానిసొంపు డింపు.

83

చ. బ్రతికినయన్నినా భిలులు బొమ్మలకే యగుకాఁపురంబు నా

విత యగుపేరితోఁ దనరి వేఁగక మండెడుకారుచిచ్చులో

నతముగ నేగి వే మిడుతచందమున న్పడి వేఁగి వేఁగి యా

మతకరి చచ్చి పుట్టు చది మానెడుదారి నెఱుంగఁ జోలదో.

84

క. పిచ్చుంగుంటియు గ్రుడ్డియు

హెచ్చుగ నగుచెవుడు మూఁగ యెఱయుతెవులున్

వచ్చినముదుసలివాఁడుగు

జచ్చుదునుం గొమ్మఁ గవయఁ జను గాహాహా!

85

తే. చన్ను లవరంజికుండలు కన్ను లాణి

తమ్ము లొడలెల్ల బంగార మమ్మ యనుచు

నింతిఁ గోరు నంజుడుముద్ద లెసఁగుపుసుల

తోట్టలును గుళ్ళు కుళ్ళు తొలఁగ రకట.

86

క. పెరుబొమ్మవినం బొడ లెక్కిన గుందులకింప వచ్చు గెరలెడిచెలిచూ

పనువినము డిగకచెఱచున్, వినుమీచెలిచూపువిన మివిసమేహినమో.

చ. బరులకు నూడిగంపుఁబను లొయ్యనఁ జేసియు నేలఁ ద్రొవ్వీయున్

జెఱవులనీరు తోలియును జేలును జెట్టులు ప్రోచి వెట్టియున్

బరువడి గేమి లేక తను పాడగు మే చది పండుఁ గాని యె

ప్పరుసునఁ బండ కాన చిలవ ల్పలవ గొనుచుండు నెప్పుడున్.

88

క. తిల నాఁకు లలములుండఁగఁ, గొన నేళ్ళ నీళ్ళు లుండఁ గొనరకకట్టం

జనువార లుండఁ బాడఁగ నేల లుండ నొరుఁ గొల్పఁగా నేమిటికిన్,

ఆ. బ్రతుకు తరగలాట పసిజవ్వనము కొన్ని
 నాళ్ళ మాట సుకము నీళ్ళమాట
 బోటి సొమ్ము కొడుకు మేటిమెలుపుజేట
 యేటికయ్య! ముట్టిపాటిబాట.

90

చ. తెలియఁగ నెంతవారు నొగిఁ ద్రెళ్ళిర కాని యొకండు మిత్తిక
 న్నుల మసిఁ బ్రామి పొల్చుట కనుంగొనియే వినియే నెఱుంగ మీ
 పొలిసెడునంతయున్ వినియు బూమె లెఱింగియు నుట్టి గట్టి యు
 యె్యల లిఱు లూఁగుచుండు చుని యెంచుట వెఱ్ఱితనంబు కాదొకో.
 చ. మినమినలాడుచుం దమకు మే లిడుచుండెడుచంక దాఁక నే
 పసిఁ గొని బందుగుల్ గొలిచి వత్తురు లేమిడి జిక్కినప్పు రా
 రును లెడలంగ మేను చెడి యున్నెడ నే మన నేవగించెడు
 న్విసుగుగొనుం గడుం దెగడు నెచ్చెలియు న్నెనరేచి వింటివే.

92

తే. కాపుర మనుకడలి నీఁద నోపురారి
 యెట్టిగొదలను దీర్చెడునట్టిదారి
 పుట్టి చావని సుక మిచ్చునట్టిదారి
 బమ్మ మరయుట యని లోన నమ్ము తేటి.

93

చ. దళముగఁ గంటికిం బొరలు దాకకమున్న నొడ ల్వడంకుచున్.
 మలఁగకమున్న లోఁదెలివి మా నటి పోవక మున్న కాళ్ళునే
 తులు సెడిపోకమున్న తగుత్రోవలఁ బోనగు నిండ్లు గాల శా
 వుల నొగిఁ న్రవ్వఁ బూనుటలు పోలునొకో తలపోసి చూడగన్.

వ. అని మఱియు బాటసారి యేచుఁగుం జూచుచు లోఁతునూతం బిడి
 చచ్చినతెఱంగునఁ గాపురంబునం గ స్తిపడుచు నడుచువాఁడు జెడుం
 గావున నీవు రాయఁడ నను గదనంబు విడిచి యన్నిటియందు సరి
 యగుచెలిమి వాటించి తెలివి యనుక త్తిచేఁ దగులం బనునడవి నఱకి
 మీఁదిదారిఁ దెలిసి మెలంగఁ దగుచని వెండియును.

95

క. మన మన బమ్మం బనఁగాఁ, గనఁగొన వేటింత యేని గలుగదు సుమ్మి
తనలోన నిట్లు తెలిసిన, తనుపో మఱి పుట్టి చాక తనరెడునతఁడున్.

ఆ. ఉసురు దాల్చులందు నెనఁగుమానిక మూక

దానియందుఁ దెలివి నూనినట్టి

తపసిరాయఁ డతని కెపుడుఁ జాలినవాఁడు

వేల్పు లేఁ డటంచు నిల్చు మీపు.

97

వ. ఆతపసి గోచియుం పెట్టక పిచ్చివానివలెం దిరుఁగుచుండు నతం డే

దేవర యతనిఁ గొలువ నన్నియుం జేకూరు నని యెఱింగించిన సంత

సింది యతం డతనికిఁ జాగిలి మ్రొక్కి యిట్లనియె.

88

ఉ. పాఱుకొలంపుమానికమ! పట్టిపయిం గలగారవంబునన్

మీ రెఱిఁగించునుద్దులను మీఱిననాచెడుబుద్ధియంతయున్

దీతెను దోసముల్ నడిచెఁ దెల్పియు మించెను నాకొలంబునన్

జేరెను బున్నె మే విడుపుఁ జెందెద మీయడు గంటి కొల్చుటన్.

తే. నీదుపలుకను చందున నాదులోని

గరువ మనియెడుకటికిచీకటి దొలంగె

తెలివి యనుపండువెన్నెల తేఱి కాయు

దొంగ లార్పరు తిరుగక లొంగినారు.

100

ఆ. నీదుబోదఁజేసి నాదులోఁ గడుతెల్వ్వి

నై స సంతసం బటనెడునిండు

చందమామ నొడిచె నిందందుఁ గలబమ్మ

మన్నసొమ్ముఁ గంటిఁ గన్నతండ్రి.

101

శా. మీఱం గావర మూరకే చెడఁగ నొమిబిడ్డ నన్ బ్రోచుటన్

మీరే తల్లులు మీరే తండ్రు లనఁగుల్ మీరే దొరల్ బందుగుల్

మీరే వేల్పులు మీరే యెల్లరును మిమ్మే నమ్మితిం జుండి లో

నేరు నీకును వేఱు లేరు గదె తండ్రి వీనిని గావుఁడీ.

102

వ. అని కడుదెఱంగులఁ గై వారంబుఁజేసి వేడుక మెయి వీడుకోలు వడసి
యతం డన్నియునుం బెడఁబాసివఱుడ కాన వెంగలి యన నెటయేని
యూడనిం బాడె నంత నాభరతుండునుం దనకు మేనుగలకర్జుంబు
దీతఁ గానఁ చొల్లింటి గండకివాఁకయొద్దనకుం జని గూరుచుండి మెండ
గుబుత్తిందచడెందంబునం దనకువేఱుగానినాని నిట్లని తలంచుచుండె.

చ. నలకలకన్న నల్కయి కసంబడి పెద్దలకన్నఁ బెద్దయై
నెల వొకచోటు నాక మఱి నింగియు నేలయు నిండఁ బొంగియున్
దులవలకెల్ల లే డనఁగఁ దోఁచెడుదేవర తాను నేన యై
వెలిఁగెడుజోతినిం దలఁచి వేయఁదెఱంగులఁ గొల్పు నిచ్చులున్. 104

ఉ. ఈ వన నొక్కఁ జే ననఁగ నెంచ మఱొక్కఁడునే జగంబులో
నీ వన నే ననఁగ నొక్కఁడే యగు సందియ ముండ వై స ని
నీ వన నే ననఁగ నుడు లేగక యున్నవి రెండు వానినిం
బోవఁగఁ జూచి నన్ను నినుఁ బొందఁగఁ జేసి కడంకఁ బ్రోవవే. 105

ఆ. తలఁపఁ చీమగోలె నలువవఱకు నంత

నీవ యగుచు నంత నీదులోన

నుండె నంతలోన నుండఁగ నీవు నీ

యంతఁ జేయుచుంటి వయ్య తండ్రీ.

106

ఉ. నింగియు నేల గాలియును నీళ్ళును నగ్గియు నీదురూ పటం

చుం గలతొంటిమిన్ను లవి చొప్పడఁ జెప్పించు నుండఁ దండివై

పొంగుచు నిజగంబులను బొంది రవంత యెడంబు లేకి నిం

డం గనుపింతు వం చనుట నాయముగా నినుఁ జేరి రెల్లరున్. 107

ఆ. మెఱుంగుజోతి వోలె మెఱుంగుచు నాలోన

నున్ననన్ను నేన యెన్నికొలుతు

నిన్న మాఱు గాఁగ నీవు దిరుండవు

జగము దిరముగాని సరణి తెలిసి.

108

- క. తలచుటకుం బలుకుటకుం దల మిసుమంతయును గానిదయ్యమనిన్నుం
గలసినకతమున నేమో, తలచుచునుంటిని వెలుంగుతలపున జేజే.
- వ. అని పలుదెలుగులఁ దలపోయుచు దివ్వె దివ్వెం గలసిన్లు బమ్మం
గలసి మెలసి మెలుంగుచుండె. 110
- క. అని శుకుండు పరీక్షిత్తున, ను దెలిపినయట్లు శౌనకుండు మొదలగుబా
పనతేండ్ల క్లు సూతుండు, వినిపించెన్ భరతుకతను వేడుక మీఱన్.
- క. భాగవతంబునఁ గలకత, బాగుగఁ దిలకించి యిట్లు వ్రాసితి దీనిన్
వీగక చవిని విసినన్, వేగమ సమకూరు తెలివి వెడలని సిరియున్. 112

ఆ శ్వా సాం త ము

- మాలిని. కుదు రెపు డగురాయా! కూళరాకాసిదాయా!
మొదటఁ బాడమునయ్యా! ముజ్జగం బేలుజియ్యా!
చదువుపజలపట్టా! సా దుచున్నట్టిదిట్టా!
పెదతపసులప్రాపా! పేర్కొమ్మె నుండుమాపా! 113

గద్యము. ఇది శ్రీమహామహాపాధ్యాయ, కలాప్రపూర్ణ, కవిరాజు,
కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి
ప్రణీతమున బ్రహ్మానంద మను
నకుం తెలుగు ప్రబంధంబున సర్వం
బును దృతీయాశ్వాసము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

క. శ్రీవీరికాపురేశ్వర, గోపాలకృపావిశేషగుణభూష ధరి
త్రీపాల వినుతవిభవ, వ్యాపక శ్రీసూర్యరాజు వరకవిగేయా.

మ. అల గంగాధర భూధరేశ్వరవరాత్మంచత్కుమారుండవై
విలసచ్ఛాస్త్రముఖప్రసక్తిని జగద్విఖ్యాతిమై నొప్పి భూ
తలమం దున్నతశక్తిఁ దాల్చి కలుషార్థగ్రావభేదంబు పే
రలుకం జేసి యశంబు గంటివి కుమారా ! పీరికాధీశ్వరా.

మ. పరివద్దక్షిణ వేనవే లిడి కళాభవ్యాంధ్రభాషాంతరాం
తరదోషంబు లడంగిపో సుకృత మేతద్భూమిభాగంబునన్
స్థితం జెండంగఁ జేసి తట్టె విజయశ్రీవీరికాపట్టణే
శ్వర ! నీ విప్పటి కృష్ణరాయఁడవు గావా సూర్యరాయండ్ వా.

మ. పసివాఁడై తగునడై తండ్రియును నాపైఁ దల్లియుం బోయిన
న్మిసిమింతుం డయి రాజకీయములఁ బేర్చిం గెల్చి ధర్మస్థితిన్
వసుధారాజ్యభరంబుఁ బూచి సుకవివ్రాతంబు లగ్నింపఁగాఁ
బస మీఱుం బ్రజ నేలు రావుకులరాడ్వర్మండు సామాన్యుఁడే.

చ. సహజగుణంబుశాంత మది స్వాంతమునం పోలు పొంద దాయనే
సహనమునం గనుంగొనుచు సంతతముం గరుణార్పించిస్తుండై
మహిపతి యైన మేకటకుమారమహిపతిసూర్యరాయఁ డి
మ్మహి నిరమిత్రుండై నృపతి మండలమండితుండై తలిర్చుటన్.

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

